

Tibetan Buddhist Resource Center

Text Scan Input Form - Title Page

Work:	W1KG14782	ImageGroup:	I1KG23929
LCCN:	n/a	ISBN:	n/a

Title:	སྐད་གསུམ་ཡོངས་སུ་རྫོགས་པའི་ཚིག་མཛོད་ཆེན་མོ། skad gsum yongs su rdzogs pa'i tshig mdzod chen mo/
Author:	རག་ཏུ་བེར་ raghu vira
Descriptor:	some type set print and most of them are hand written notes
Original Publication:	n/a;n/a
Place:	[new delhi]
Publisher:	[dr. lokesh chandra]
Date:	[n.d.]
Volume:	67
Total Volumes:	139
TBRC Pages:	2
Introductory Pages:	n/a
Text Pages:	n/a
Scanning Information:	Scanned at M/S Satluj Infotech Images, E-45, Sector 27 Noida, District Gautam Buddha Nagar, U.P. 201301 via New Delhi, IN for the Tibetan Buddhist Resource Center, 150 17th st., New York, NY 10011, U.S.A 2006. Comments: 6/2016

VOL. 67

HEAT
TO
HIRING

---

heat n तापः (१ उच्छादि) Mn 12.76, Śak,

etc (ifc f आ Kum 7.84) — घर्मः RV, AV, etc —

घर्मः ५mn — उष्णता, उष्णत्वम् — उष्मन् m

AV 6.18.3, VS, ŚBh, KatyŚh, Bhp — अनुतापः —

आशिशिरता Megh — इध्मम् — उद्वाहः Mālatim —

उपतापः — उष्णः, उष्णम् Mn 11.113, Śak, Daś, etc —

उष्णकः L — उष्णा L — उष्णिमन् m chup — उष्मः L

— उष्मता MBh — उष्मन् m Mn, MBh, Suśh, etc —

औष्णम् Śamk — औष्ण्यम् yājñ 3.77, Suśh, etc,

औष्ण्यम् Ragh 17.33 — क्षाति f RV 6.6.5 — ग्रीष्मः

Pañcat — घण्टु m L — घर्मरश्मि m W — घृणः

RV 1.133.6, 6.15.5, 10.37.10 — घृणि m RV 2.33.6,

6.3.7 & 16.38, AV 7.3.1, ŚBh 3 — तीव्रता Rājāt 1.41

— घोषः Suśh — चण्डम् L — तपः Pañcat 2.3.5 —

तपनः L — तपनम् TBh 2.2.9.1f — तपनी RV 2.23.14

— तपुस् n RV, AV 1.13.3 — तप्ति f Bādar

2.2.10, Sch — तप्यति f Ts 1.4.35.1 (U.२.

तप्यतु) — तातल mfn W — तीक्ष्णत्वम् Sūryas

6.13 — तीक्ष्णम् W — दवः Car 1.20 — दव्यु m

(Pāṇ 3.3.89) Dhātvan 1.14 — दा L — दावः

— दाहः KātyŚr, Mn, Yājñ, MBh, R, etc —

घोतः W — द्रवणम् W — द्रावः L — धूमायनम्

Suśr — निदाघः (१ न्यङ्क्वादि) ŚBr, MBh, etc —

परितपः Kālid, MārkaP — पलितम् L — प्रतापः

Kāu, Var, Suśr — फा m L — बाला L — रः (only L)

— रौद्रः L (रौद्रम्) — वह्निकः L — विकराणि m

L — विदाहः Suśr, Śārngs — व्यक्तः L — शुचः

f RV, AV, Br — शोकः (ifc f आ) RV, AV, ŚBr

— सौष्मता Śis, MārkaP — स्वेदः (ifc f आ) L.

heat (especially of the sun) आतपः (ifc

f आ R, Śak) heat (pañca tapānsi, the 5

fires to which a devotee exposes himself

in the hot season) तपस् m RV, AV, VS,

ŚāṅkhŚr barn from h. तपोजा mfn VS 10.6,

27.16 burning h. संतापः (ifc f आ) ŚBr, etc.

causing heat II उष्णकृत् m L — घर्मदः mfn

(आ) m.

~~car~~ II अभिशोचयिष्णु mfn AV 6.20.3 —

आतपनः MBh 12.10374 — उष्णकरण mfn Vārtt

on Pāṇ 6.3.70.

henceforth 1 I अतः परम् ind — अतः कर्त्तव्यम्, ^{अतस्त} ind.

1 II अद्याग्रेण ind Divyāv — अद्यापि ind —

एतत् क्षणात् ind — प्राक्, प्राङ् (Lāty, KātyŚr) ind Var.

henceforward 1 I इतः परम् — अतः कर्त्तव्यम्,

इतः कर्त्तव्यम् ŚBr, ŚāṅkhŚr, Yājñ etc.

heptade n 1 I साप्तम् RV, TS.

containing a heptade सप्तक mfn Jyot.

Kathās, etc.

having heat सोष्मन् mfn Kāu, Kathās having
the Nalada' (i.e. Uśira plant) and removing 'h.'

सोष्मन् Kir 5. 27 h. of anger लुब्धो Naigh

2. 13 — सोष्मन्: h. of the morning sun व्याकातपः

mfn, Kālid (also pl.) h. of the sun प्रतापः in h.

वृषयु mfn RV interior h. उपतप्त n ŚBr, TBr

3. 9. 17. 1 — उपतप्त m L.

internal h. 1 I. अन्तर्दाहः — अन्तर्ज्वलनम्.

1 II धमः R 2. 75. 45 (v.l.) — दाहः सुश्र

निदाघः (१. न्यङ्कुवादि) Rit 1.4 — परिप्लोषः Car.

inward h. अन्तस्तापः Śāk, Mālatim (said of

the manes) living in the h. (of the sky) चर्मसह

mfn RV 10.15. 9 f morbid h. स्प्रष्टु m L, स्पर्ष्ट

mfn L not containing h. अतापभूत mfn Naish

4. 78 oppressed by h. तापिन् mfn ifc w

possessed of h. (Indra) चर्मवन् mfn TS 2.2.7.

2 produced by h. तापस्य mfn (आ) n Kātyā

25.

removing h. 1 I तापहारी Bhpr 5. 11. 13 f —

संतापहर - mfn Das, संतापहारक mfn Sak - दाहहरणम्

rich with h. आधुणिवन् mfn RV 8.60.20 subjected

to great h. प्रतप्त mfn BhavP.

Suffering from h. ^{1I} चर्मित mfn W. ~~III~~

1II उपनाल mfn Katy on Pan 5.2.122, Vikr

— चर्मित mfn Balar 1.62.

Suffering h. उपतापिन् ŚBr, ChUp, Kauś, Mn

the Sun's h. ~~ग्रसः~~ ग्रसः RV 1.116.8.7.69.4, Kauś 48

— ग्रस m. AV 7.18 sweat caused by ^{h.} heat

तापस्वदः Śuśr 4.32 testing (gold) by h. तापः

(१ उच्छादि) MBh 12.12357, Subh (तापन Garp)

through h. घृणा Ved instr ind RV the time in

which h. is tolerable रण्णासहः (said काल) L to

be consumed with internal h. कृ, कृ cl 5 दुनोति,

cl 4 दुनोत MBh, Susr, Kav, etc to be in a state of

great h. संचूष pass संचूष्येत Susr to be in a

great h. संज्वर, संज्वरति MBh to be in h.

(said of animals) वृषस्य Nom वृषस्यति Mn,

Bhatt, Kathās — (said of human beings)

वृषस्य Nom वृषस्यति Mn, Bhatt, Kathās to

Cause internal h. दु cl 5 दुनोति AV 9.4.18, MBh,

VarBrs, Kāv to emit h. ऊष्माय Nom ऊष्मायत

to emit h. against प्रतिपत्, प्रतिपति (acc) AV,

TāndBr — प्रतिविज् MaitrS (only ūmpv प्रतिविज्धि,

प्रतिविज्धि) to emit h. downwards नितप्, नितपति

to emit h. towards प्रतिपत्, प्रतिपति (acc) AV,

TāndBr — प्रतिविज् MaitrS (only ūmpv प्रतिविज्धि,

प्रतिविज्धि) together with h. सत्पम् mfn. TS,

ŚBr to give forth h. प्रत्तप्, प्रत्तपति MBh, Kāv, etc

to give out h. उत्तप्, उत्तपति Paṇ 1.3.27 —

वितप, वितपति, वितपित TBer to pain by h. संतप

Caus संतापयति MBh, Kav, etc to pain with h. प्रतप

प्रतपति MBh, Kav to suffer from internal h.

विदह pass विदुहते Susr to suffer violent h.

शूच cl 1 (Dhātup 7.1) शोचति (Ved and ep

also शोचते) TS, etc to torment by h. उदूष

उदोषति AV 12. 5. 72. ōBer, ōvākhŚer to throw

out h. against प्रतितप, प्रतितपति (acc) AV,

TandBer to throw out h. towards प्रतितप

प्रतितपति (acc) AV, TandBer want of h.

19835

निरुपणता white h. protector सिताष्णवारणम् MW

without h. अशोक mfn SBz 14 with the utmost

h. तेजिष्ठम् ind TāndyaBr.

heat vb उष्णय Nom उष्णगति — उष्णीक

Suss, Muicch.

heat ^{vb} 1 II अभितप् AV 13.2.40, BhP — अनूतप्

Suśr — अर्केण Nom अर्कयति L, अर्के — अभितप् AV,

etc — उत्ताप् caus उत्तपयति MBh — उत्पच् caus

उत्पाचयति — उदूष्, उदीषति — उपतप्, उपतपति

ṢBr — ताप् cl । तपति (rarely A) RV, etc —

प्रतितप्, प्रतितप्यते ^{प्रतप्,} pr̥ś̥s — [↑]प्रतपति, ṢBr, etc —

प्रताप् caus प्रतापयति pr̥ś̥s, MBh, etc — वितप्,

caus वितापयति VarBhS — आ, ^{वै} caus

अपयति, अपयते VS, Gaut, Vait — उष्णीकृ

Suśr, Muicch — उष्णय Nom उष्णयति

able to heat संतापिक मधु Pan 5.1.101 to h.

from above सवतप् caus MBh 5.7162 to h. much

आनेतप् caus अनितापयति to h. one's self रस

cl 4 (Dhatup 26.101) रसयति (rarely रसति) car

to h. thoroughly संतप्, संतपति R, Suśr, VarBrS,

etc — उत्तप्, उत्तपति Rajat, Lāt, etc — निष्प

TBr, MBh, R, etc.

to be heated तप् pass or cl 4 लप्यते also

लप्यते RV, etc — उपतप् pass उपतापयत to cause

to be heated संतप् caus संतापयति Kauś, MBh, etc.

heat-causer 1 II निदायकरः L.

heat-destroyer 1 I उष्णप्लुम् L.

heater 1 I लम् m. NBh 1.8414.

one who heats iron अयस्ताप mfn VS.

heated adj 1I तापित VarBr 65.115 — उष्णीकृत

Subh.

1II अनुतप्त — अवतप्त L — आध्मात t (311)

— उत्तप्त ṣāring — उत्तापित — उपतप्त MBh

3.71, R — उपरक्त ṣāring, Sāh — उष्मवत् Sūh —

वत्पित MBh 1.7795, Ragh 16.38, Kir 16.65,

Bhatt — तप्त RV, AV, etc — परितप्त RV, etc

— प्रधूपित

not heated 1I अतप्त excessively h.

~~सम्प्रतप्त~~ MW greatly h. संतप्त h. by the

Sun: though no longer exposed to its rays

अङ्गुलिन् Vac Br S ^{h.} heated from above (by the

Sun) अवलपिन् S Br, Kaly S ^{h.} iron

संतप्तायस n Bhartr ^{h.} jar ला. कुम्भ: Mark P

12.34 f. 14.87 ^{h.} thoroughly उष्णचित Susr

2.67.2 — निष्टप्त VS, T Br, MBh, etc internally

^{h.} अन्तस्तप्त intensely h. अभिप्रतप्त Susr

much h. सूतप्त S Br, etc well h. सुनिष्टप्त

Hariv to be h. तपनीय W.

having h. उष्णं कृत्वा, उष्णं कृत्य ind. p. Pan 1.4.74.

heating adj 1 I तापक Sarvaad 15.14&16 —

उष्णक L.

1II उपताप्त — उष्णकरण Vārtt on Pān 6.3.70 —

संतपन Āpśr, Sch — सांतपन RV, AV, Br, ŚrS.

heating the frying-pan आप्रमिन्ध Pān 6.3.70, Vārtt 6,

Pat Very h. सूतपस् AV.

heating n. 1II उपचूडनम्, उपचूडनम् Pānās, Comm.

on Yājñ, etc — उपतापः Suśr, L — कृशाकृ m W —

तापः (g. उच्छादि) Nyāyam 10.1.22 — प्रदाहः Br, Gaut

— प्रतपनम् kātysr, MBh, Suśr — प्रतापनम् MBh, Suśr.

the act of heating सम्प्रतापनम् Suśr.

देवम् MBh, Hariv — दिव्यानि n pl RV — दीदिनि m L

heathcock 1 II कपिञ्जलः VS, TS, SB₂, Su₁₂, etc, J. L.

कपिङ्गलः L.

1

heave vb 1 I उच्छ्वस उच्छ्वसिति.

1 II प्रलुह, प्रलुहति MW.

to heave a great sigh विनिश्वास, विनिश्वासिति - MBh,

R, Kathas to h. (said of waves) विज ल 6 विजत (ल 1

विनाक्ति Dhātup 29.23, ल 3 नैवेक्ति, नैवेक्ते Dhātup 25.12)

SB₂ - to h. (sighs) विकृ, विकिरति गृ 1 to h. with emotion.

कुप ल 4 कुप्यति, कुप्येत MBh, etc to h. with rage कुप ल 4 कुप्यति, कुप्येत MBh, etc.

heaving adj 1 I समुद्धत MBh, Kāv, etc — उच्चसित Ragh,

Kathās, Megh, etc.

1 II उत्तरङ्गा Mālatīm — कुपय RV 1.140.3 —

प्रलेखित W — प्रवृद्ध R, Kalid — लुलित MBh, Kāv, etc —

विकम्प W — सार्मि Sāc, सार्मिक L.

1

heaving n 1 II उत्सर्पः, उत्सर्पणम् L — निर्धूननम्

Kum — प्रलेखनम् W.

देवम् MBh, Hariv — दिव्यानि n pl RV — दीदिवि m L

heaven n 1 I स्वर्गः, सुवर्गः RV (Only 10.95.18) AV, etc दिव्,

यु
m (rarely f in Ved) .

1 II अकुण्ठधिष्ण्यम् — अक्षयलोकः — अमर्यभुवनम्

अमृतम् RV, VS, AV, अमृतानि n pl RV
L — अमानुषलोकः Kād — अलीकम् L — अवरोहः L

— इडा, इळा L — ऊर्ध्वलोकः — ऋ m L

— कल्याणम् L — खम् L — तरुणः L — तविषः

Un, Sci — तवीषः L v.1, तरीष्, तावीष — ताविषः L

— तावीषः L — त्रिदशम् MBh, 13.3327 — त्रिदशाक्षयः

MBh 3, R 1, Vet, त्रिदशान्वासः L — दिद्यु m L —

दिवम् MBh, Hariv — दिव्यानि n pl RV — दीदिवि m L

देवनिकायः W —
 — देवपथः ChUp, MB — देवभवनम् L — देवभू

m (?) L — देवलोकः — देवालयः — द्युनिवासः W

— द्युवन m L — द्युवनः Un — द्वापः L —

द्यरुणः L — निराकारः L — नीरूपम् L — पुरु m L

— पुणरम् Prab — फलोदयः L — भुविश f L

— मन्दरः L, स्वर्ग — मन्दारः L, मन्दर

— मेघद्वारम् Cat — मेरुपृष्ठम् L — मेरुशृङ्गम्

Gal — रमति m (only L) — लोकः — वासवावासः

L — विबुधसङ्घम् n Kād — वियत् n VS, etc

— विहा ind Un 4.36, Sch, स्वर्ग — विहायसः, विहा-

यसम TAr, MBh, Hariv — योमन m RV, etc — शाश्वतम्

W — शुभः L — शून्यम् L — षः — सर्वतौमुखः

MBh — सर्वतौमुखम् L — सुकृतम् AV, TS, TBr, — सुखम्

L — सुरपथः L — सुरपुरम् Jātakam — सुरलोकः

R, BhP, etc — सुरसङ्गमन n Śis — सुरालयः Hariv, Kāv, etc

— सुवर ind Apast, स्वर — सूतः Un 1.44 —

सोमधारा W — सोमम् L — सारिकः L — स्थावि

n (only L) — हः (only L).

the acquiring h. स्वर्षति f RV the act of going to h.

ऊर्ध्वगमनम् Naish the act of tending to the h.

ऊर्ध्वगमनम् Naish attainment of h. द्युजयः

BhP attainment of the lunar h. चन्द्रशालोक्थम् Mn 4.231.

being in heaven 1 I स्वर्गिनि mfn SamhUp.

1II दिविगत mfn Hariv नाकस्थ mfn R

~~1~~ स्वर्ग, सुवर्ग mfn AV, etc स्वर्गत mfn BhP.

belonging to h. स्वर्गिनि mfn SamhUp, स्वर्गीय mfn MBh,

Hariv, R, स्वर्ग VS, etc स्वर्गलोक, सुवर्गलोक

SBr, KathUp.

bestowing h.1 I स्वद mfn Hariv.

1 II स्वदा mfn Āpsr — स्वविद mfn RV, VS, स्वजा

mfn RV.

between h. and earth अन्तरा पितरं मातरं च ~~RV~~ RV 10.

88.15 the bliss of h. अमरलोकता Mn 2.5 a body gone

into h. कथं ददुः R born in h. सुवर्जना mfn TBr

boundless (h. and earth) दूरऽन्त mfn RV, AV the circle of

h. स्वगोलः, स्वगोलकः Gol conquest of h. युजयः BhP

connected with h. and earth दावापृथिवीवत् mfn RV the

- crest-jewel of h. स्वधूडामणि m BhP desiring h.

सुवर्गकाम mfn TS, स्वर्गकाम desirous of h. स्वाराज्यकाम

mfn SankhBr the door of h. लोकद्वारम् ChUp.

dwelling in h. 1 I द्युरथ mfn Baudh.

1 II दिविषद् mfn AV, VS, दिविसद् — दिविषु

mfn MBh, Hariv, दिविस्थ — स्वर्गलोक, सुवर्गलोक mfn ŚBr,

KathUp — स्वर्ग्य mfn MārkaP .

dwelling in the highest h. परमव्याम्निक mfn L

far off from h. दूरस्वर्ग mfn BhP 8.21.33 (v.1. दूरस्वर्ग) fill-

ing h. and earth शैदसिप्रा mfn RV for the sake of h.

स्वर्गार्थम् ind Br — स्वर्ग हेतु, सुवर्ग हेतु ind Bcar

from h. अमुतः ind SBr, Nir gaining the same h. रमिनीलोक

mfn SBr the gate of h. लोकद्वारम् ChUp.

going to h. 1 I स्वर्गगामिन सुवर्गगामिन mfn Hit. स्व

mfn RV.

1 II अभिद्यु mfn RV — दिवम् गम mfn MBh

दिविश्चित mfn AV 11.7.23 — स्वर्ग, सुवर्ग mfn AV, etc

स्वर्गगति, सुवर्गगति f स्वर्गगमनम् सुवर्गगमनम् MBh, R, etc.

gone to h. 1 I स्वर्गगत, सुवर्गगत mfn W — स्वर्गत

mfn MBh, R, etc स्वर्गत mfn Yajñ, MBh, etc.

1 II स्वर्गिन्

mfn Ragh.

to go into H. कर्ष्वं गम्

to go into h. सुरपुरम् उपगम् having (i.e. dwelling in

नाकिन्

h. कर्ष्वं गम् m Pur

having gods as children (said of h. and

देवपुत्र

earth)

नाकिन्

mfn RV 1.106.3, 159.1, etc having h. for a

head स्वःशिरस mfn Hariv.

h. and earth 1 I द्यावाभूमी f du RV, A-V, etc, (द्याभूमौ)

द्यावाक्षमे

f du

L,

द्यावाक्षामा

f du

RV,

द्यावापृथिवी f du RV, AV, etc (द्यावापृथिव्यौ Suparn)

रोदसी

n du

(only

ibc

and in gen

रोदसीः

RV 9.22.5)

रोदसी

f

(du once

sg)

RV, etc.

1 II अदिती f du Naigh — अम्भसी n du Naigh

~~अम्भसी~~ अही f du Naigh — उभारजी (RV 10.10.5.2)

Sāy — उर्वी f du RV 6.10.4, 10.12.3.88.14 — (metaphorically)

औणी m (or f ?) du RV 9.16.1.65.11, AV 7.14.1(VS 4.

25) — क्षोणी Naigh 3.30 — यम्वी f du Naigh 3.30 —

दिवस् पृथिव्या f du Pān 6.3.30 — द्यावा (du of div, dyāw

generally connected with another du. meaning earth, but also

alone) RV 2.6.4, 7.56.2, etc — द्यौभूमी f du W — नभसी

n du AV — पवस्ते n du RV 10.27.7 — पाथ्वी m du L —

पाश्वर्यो m du Naigh 3.30 (v.l. for पाश्वर्यो) बृहत्तो f du Gal

मही du RV 1.80, 2, 159, 1, etc (Naigh 3.30) (prob) माकी

f du RV 8.2.42 मातरी f du RV यह्यो f du

RV युवति f RV वियुते f du RV 3.54.7 सदसी

n du Naigh 3.30, द्यावापृथिवी सधम्, सधा (only in

du) Naigh 3.30 (v.l. for स्वधे) स्वधे f du Naigh 3.30

(as the two firm or shining surfaces) पाजसी n du

(a word used to explain rodasi रौदस्त्वम् TBr.

h. and the lower world जगती n du Kir 5.20 h. (as

distinguished from div, which is regarded as the vault above it)

स्वर inc RV, etc h. departed त्रिदिवगत mfn Vcar 6.62.

h.-dweller 1 I स्वर्गकस m Hariv, Kum.

1 II त्रिदशालयः MBh 3.1725 त्रिपिण्डपः L

स्वर्गसद
स्वर्गसद, (m MBh, स्वर्गस्थ mfn R, स्वर्गस्थित mfn Sarvad.

h. dwelling दिविक्षय mfn VayuP, दिविक्षित mfn RV 10.92.

12 ChUp 2.24.14 h. earth and the intermediate atmosphere

विषण्णः f pl RV h. forefend that evil शान्तम् पापम्

R, Mricch, Kālid, etc h. (in general) त्रिदिवम्, त्रिदिवः L)

RV 9.113.9 AV (with gen दिवः) GopBr, Pras'nUp, Mn, etc the h.

of Brahma ब्रह्मवासः Hariv the h. of Brahma (a division

of the universe and one of the supposed residence of pious spirits

ब्रह्मलोकः AV, etc the h. of Vishnu वैष्णव W 'h. -

residing त्रिदिवीकसु m Vcar 15.2 h.'s gate स्वर्गद्वारम्,

सुवर्गद्वारम् Āpast h.'s slave दिवौदासः high as the h.

व्योममाय mf (आ) n W.

Indra's h. 1 I स्वर्गलोकः, सुवर्गलोकः, स्वर्गलौकाः, सुवर्गलौकाः

m pl AsvGr, MBh, etc.

1 II अरुभुक्षः

Comm on Un 4.12

त्रिपिण्डम्

MBh 1.7580 10.7657, R 1.6, MarkP 18.27, त्रिदिव — सुखाधारः

L (esp.) (to which the souls of virtuous mortals are

transferred until the time comes for their re-entering earthly

bodies, this temporary ~~h. h.~~ h. is the only h. of orthodox Brah-

manism, it is supposed to be situated on mount Meru) स्वर्गः, सुवर्गः

RV (only 10.95.18) RV, etc in h. विष्णु ind Āpast inhabi-

tant of h. भुवनीकस्य ^m MBh — युय mfn Hariv, Rājat

स्वर्गकृतालय in the region between h. and earth असुक्षित

mfn RV 1.139.11 king of h. स्वराज mL Krishna's

h. गोलोकः MBh 13.3195, Hariv 3994, R 2, BrahmanP, गोलोकम्

Tantr.

leading to h. 1 I दिवंगम

mfn MBh

सुवर्गीय, सुवर्ग

mfn TS, स्वर्ग्य — स्वर्गीय

mfn MBh, Hariv, R, स्वर्ग्य

mfn VS, etc.

led to h. स्वर्गीति

mfn R̄

Pāncar

living in h. दिवक्षस

mfn RV, दिवस TBr 1.7.6.6

looking up to h. नभोदृष्टि

mfn MW lord of h. त्रिदिवाधीशः, त्रिदिवेशः L, त्रिदिवेशानः

Gal — त्रिदिवेश्वरः R 1 merit (of good works) leading to h.

प्रथम — n L the most sacred h. त्रिदिवम् (त्रिदिवः L) RV 9.

113.9 and AV (with gen दिवः)

GopBr, Pras'nUp, Mn, etc moving

between h. and earth द्यौर्भूमि m L

moving in h. द्युपर mfn Hariv,

Rājat not leading to h. अख्य mfn SBr 10, Mn, Bhag, etc not

reaching the h. अनुध्वं भावुकम् TS occupying h. ख्य

mfn MarkP a particular h. निरङ्कारः Heat स्वर्गिकः

R, Pur a part of h. ^{११}गोलीकः MBh 13.3195, Hariv 3994, R 2, Brahmap

^{११}गोलीकम् Tantr a part of the heavens having shape of the

dolphin's head (the north-east point) शिशुमरशिखर

n MBh place of reward (i.e. h.) फलभूमि f Kathās the

point of the heavens directly under the feet (~~reckoned~~ ^{reckoned} among

the quarters of the sky) ध्रुव with दिश AV, Br posse-

ssing h. स्वर्गवत्, सुवर्गवत् mfn R स्वर्गि mfn

RV, VS, स्वर्णी mfn RV procuring h. स्वर्णयुग्म mfn PañcvBr produced

in h. सुवर्जन mfn TBr relating to h. स्वर्ग्य, (mfn MBh,

Hariv, B, स्वर्ग्य ~~relating to h. and earth~~ स्वर्ग्य relating to h. and earth द्यावापृथिवी

mfn Br residence in the same h. with सौलोक्यम् (instr. with

रह or gen., or camp, MBh, Hariv, Pur, etc, सौलोक्यता MBh

residence in the same h. with the personal Deity (one of the

four states of final beatitude) सौलोक्यता AitBr, etc, सौलोक्य

RTL 41 the river of h. नाकिनदी Vcar sacred to h. and

द्यावापृथिवीय mfn B2

earth | sitting in h. दिविषद mfn AV, VS, दिविसद the six

spaces (applied to h. earth, ay, night, water and vegetation)

उज्जः f pl (with and without ~~यज~~) ŚaṅkhŚr the 3rd h.

त्रि दिवम् RV 9.113.9 and AV (with gen. ~~विक~~ divas), BopBr, Prasṇ

Up, Mn, etc, त्रिदिवः (L) those who have conquered h. (a class

of manes) जितलोक mfn pl ŚBr 14.7.1.33f, जितस्वर्ग

the two bowls (i.e. the h. and earth) ~~विनिषण~~ f du RV

the two sets of people i.e. the inhabitants of h. and earth

द्वौजी Ved nom du RV 2.16.3, 8.7.22.52.10.99.6 the two worlds

(~~h. and earth~~) भुवनद्वयम् Ragh — (i.e. h. and earth)

विषण f du RV unworthy of h. अस्वयैग्य mfn VP the

uppermost h. नाकपुष्टम् Āpast, MBh Vaikunṭha's (Vishnu's) h.

वैकुण्ठभुवनम्, वैकुण्ठलोकः

cat, वैकुण्ठस्वर्गः Pañcat

Vishnu's h. (variously described as situated in the northern

ocean or on the ^{eastern} ~~eastern~~ peak of mount Meru) वैकुण्ठः,

वैकुण्ठम्

Pañcat, BhP

walking in h. द्युचर

mfn Hariv,

Rājat

way to h. स्वःपथः BhP

the whole expanse of h. रजस

to become a h. on earth भूस्वर्गाय Nom भूस्वर्गायते Das to be

like h. स्वर्गाय

Nom स्वर्गायते

Mricch

to long for h. दिव्य

Nom दिव्यति

Pān 8.2.77, Sch

to wish for h. स्वःकाम्य

Nom स्वःकाम्यति

Siddh

'heavens'

स्वर्गः, सुवर्गः

(with लोक)

स्वर्गः, सुवर्गः (with लोक) m pl.

heaven-born 1 I दिविज mfn (Pān 6.3.15).

heaven-giving 1 I स्वर्गद, सुवर्गद mfn Pañcar, स्वर्गप्रद,

सुवर्गप्रद mfn Kāv.

heaven-like 1 II योमात्रः L.

heavenly adj 1 I स्वर्गस्य MBh, Pariv, R, स्वर्ग्य ~~म~~ VS, etc

— दिव्य (Paṇ 4.2.101) RV, AV, SBr, MBh, Kauś, etc.

1 II अभिद्यु RV, SBr — दिवक्षस् RV — दिवित्मत् 2 ^{द्वित्मत्}

RV 4.31.11 etc — द्युक्ष f(आ) RV — देव f(ई)

RV, AV, VS, SBr — नाभस f(ई) Var — (prob) पाथ्य

RV 6.16.15 — बृहदिव RV — लोक्य f(आ) BhP — सौरिक

W — सौव VS, TS — स्वर्ग, सुवर्ग AV, etc.

the heavenly world नाभलोकः MBh borne in a h. car

वैमानिक f(ई) Mn, MBh, Ragh, etc h. elephant द्युदन्ति

m Dharmasārm 'h. female' नाभनारी Kathās, नाभनानिता L,

नामपुराणि f Bālar the h. Gāṅgā गङ्गासिन्धु f Kād, गङ्गापगा

Kād 3.

the heavenly Ganges 1 II ओमगङ्गा MBh, Kāv, ओमसरित्

f Kathās — सुरस्रवन्ती harav — स्वर्णपद्मा L.

heavenly herbs दिव्यौषधम् Bhartr 2.13 h. joy देवभोगः

Bhag 9.20 'h. lake' त्रिदशदीर्घिका L 'the h. lamp' देवदीपः L

the h. medicine दिव्यौषधम् Bhartr 2.13 the h. mountain स्वर्गशिखरि

m L — त्रिदशशैलः Kathās 114 h. Muni देवमुनि m

TāṇḍyaBr 'h. plant' त्रिदशमञ्जरी L 'h. river' त्रिदशनदी W

— युनदी युसरित्
युधुनि f Bhp, युनदी (Bhartr) युसिन्धु f (Kathās)

the h. tree द्यौःशुभः Naish, कल्पशुभः 'the h. Trishtubh' of

^{and}
3X12 ~~and~~ 1X8 syllables ज्योतीनिष्टुभः f RPrāt a h. virgin

तविष्ठी Un, Sch, तविष्ठी L h. voice चित्रोक्ति f L 'h. woman'

द्युयोमित f द्युस्त्री, द्युवधू f Kathās the h. world द्युलोकः

BrArUp — द्यौलोकः ŚBr 14.6.1.9 'a h. Yātu' देवमातु m

Kāth (v.r. देवमात) knowledge of the omens which result from

h. voices (one of the 64 arts or Kalas) पुष्पशकटिकानिमित्तज्ञानम्

BhP, Sch, पुष्पशकटीज्ञानम् Gal uttering h. words

द्युशिवचस mfn RV 6.15.4.

heavenly body 1 II व्योमचारिन् mfn A .

the heavenly bodies 1 I ज्योतीषि n pl Mn Bhag, etc.

any heavenly body नक्षत्रम् (नक्षत्रः only RV 6.67.6)

(in astron) 'the difference of ~~thm~~ between the rising of a h.

body at Lañkā or Ceylon, over which the first meridian passes and

that of its rising at any particular place' चरम् the

rising of any h. body at any particular place स्वेदयः MW

coming in contact (said of h. bodies) लेखनम् AV, Paris the

h. bodies collectively ज्योतिर्गणः W movements of the h. bodies

ज्योतिषाम् अयनम् Lāṭy 4.8.1, Śiksh (in astrol) a particular

state of the h. bodies मदनभवन्म L (in astrol) a particular

station of the h. bodies मदनभवन्म L science of the move-

ments of the h. bodies ज्योतिष्म n L, ज्योतिष्म —

ज्योतिष्म Vātsyāy 1.3, Brhmas, Madhus the science of the

movements of the h. bodies and divisions of time dependent

thereon ज्योतिष्म (g उक्थादि) Āp, MundUp 1.1.5, MBh 12 f

etc ..

heaven-touching

1 दिवस्पृश

mfn MBh.

heavenwards

1 II दिविमता, ध्विमता

instr RV 1.26.2.

heavy adj 1 I गरु f (वी) RV 1.39.3 and 4.5.6, AV,

etc (ग शौण्डादि Gaṇar 101) — भारिन् mfn MW.

1 II अलपु — उदूह L — उदुर Śis, Das, etc —

गुरुतर MBh 12.8656 — भारतर Divyāv — भारिन् Susr

— स्तौन — स्थूर RV.

not h. 1 I अगुरु. $\left[\begin{array}{l} \text{II लपु} \\ \text{f (वी or उ)} \end{array} \right]$ AV, etc.

as h. as a mountain शैलगुरु Ragh bearing a h.burden

पद्मशैलि Vajras become h. निबिडित Mālatim excessive-

ly h. गरिष्ठ W extremely h. गरीयस् (TBr 1) R 6 the

fire of h. sorrow गुरुशोकानलः W having wings h. with

honey (as bees) मदगुरुपक्ष Ragh h. at the end गुर्वन्त

Ganar 91, Sch, अन्ते गुरु ह h. before पुरोगुरु TāṇḍBr a h.

burden दुर्वहितम् Rājat 4.18 'h.-burden-bearer' अतिभारगः

h.dew नीहारः (once n) h.(food) गुरुभारिक Bhpr 5.21.23

h. in the middle part गुरुमध्य Ganar 91, Sch, मध्येगुरु

h. (in the stomach) गुरुभारिक Bhpr 5.21.23 — (food) गुरु

f (वी) MBh 1.3334, Susr h. stone अलपूपलः L h. (with

rain as a cloud) स्फीत Mricch h. with tears सालिलगुरु

Megh h. work भारः MBh, Kāv, etc a little h. गुरुक MBh 3.

11477 — (said of limbs slightly affected with sickness)

गुरुक Susr 1.31.32, 4.5.41 the making h. गुरुकरणम्

Kad 3.1076 ' of h. weight गुरुभारः MBh 5.3598 one of the

8 Siddhis of Śiva (makinghimself h. at will) गरिमन् m

Vet, Introd 15, Yogas 3.46, Sch . ~~very~~

very h. 1 I अतिगुरु — गुरुतर MBh 3.13293.

1 II अनूनगुरु — अभिभार SBr — सुगौरव L.

heavy-(hearted) from love for 1 I रनेहगुरु mfn (gen)

Malatim.

heavier adj 1 I गुरुतर MBh 3.13293 गरीयस् (TBr 1)

W.

heaviest adj 1 I गरिष्ठ W.

h. rain प्रधानवृष्टि f Var.

heavily 1 II गाढम् ind MBh, etc.

heavy

h. distressed गुरुयश् mfn Vikr 3.9.

heaviness 1 I गुरुता Śak 2.2, Susr — गुरुता Śah 3.52. ^a/_b

— गुरुत्वम् Susr, Ragh, Pañcat — गौरवम् (ङ पृश्वादि)

MBh, R, etc — गरिमन् m BhP 8.10, Śis 9.49.

1 II गुरुत्वकम् Bhaṣāp — गुरुमता BhP 10.7.27.

the cause of h. तमस n (Pañ 7.3.34, Kās) L, Sch

h. and lightness गुरुत्वयुता W h. in argumentation गौरवम्

Sarvad 2.11 f, KapS 1.89, Śch.

heaving of the sea 1 II सागराद्धारः

R.

the h. sea सरिरम्

VS, TBr.

hedge n 1 I वृति f Mn, MBh, etc.

1 II अवहालिका L — निरवहालिका L — प्राचीनः

प्राचीनम् L, प्राचीर — प्राचीरः, (प्राचीरम् Kull, L — प्रावृति

f L — भौद्यालि m L — भौद्यः L.

a fissure in a h. वृतिभङ्गः Pañcat the h. of a garden

धारा L a h. round village परिवारः Cal 'h.-forming'

वृतिद्वारः L.

not hedged in 1 I अपरिवृत mfn Mn and Gaut.

a hedge-hog 1 I जाहकः VarBr 86.42, Hcar 7 — सेधा

Yajñ.

1 II गात्रसंकायनी VS 24.36, Sch, गात्रसंकायिन् L m —

जाहका — VS 24, TS, जाहक .

to hedge round 1 II परिग्रह, परिगृह्णाति, परिगृह्णीते

TS, AV, ŚBr, KatyŚr.

Hedyotis burmanniana 1 II कुशशाखः L — पर्पटः L.

a species of small Hedysarum 1 II कषाय L.

the plant Hedysarum Alhagi अल्पकः L.

H. alhagi इंदकार्या L — कण्टकालुकः L — बालपत्तः,

बालपत्तकः L — विषद्वजः (only L).

Hedysorum Gangeticum 1 I शाकपला

L — विदारिका

Var BrS, Susr, विदारी L, विदारीगन्धा Susr, विदारीगन्धिका Bhpr —

विदारि f Susr, विदारि, विदारिगन्धा Car — अंशुमती

Susr.

the shrub Hedysarum Gangeticum 1 II वातदनः L.

H. gangeticum वृक्षदानी

the shrub H. gangeticum शाकपानी

L H. gangeticum सारपणी L.

Hedysarum lagopodioides 1 I दण्डा

Npr Npr.

1 II (a plant) अर्द्धपर्णी, अर्द्धवल्लि, अर्द्धवल्लिका

f — गवैशका

L, गवैधुका — भल्लपुच्छी

L — लाङ्गुली

L — विश्वदेव
लाङ्गुलीW — विष्णुपर्णिका
विश्वदेव L.hee ! hee ! हीहीind Ratnāv.

heed vb 1 I समवेक्ष्, समवेक्षते (ep. also समवेक्षति)

Mn, MBh, etc.

1 II कृह् cl 1 कृहति, कृहते (Ved ओहते) RV, AV,

20.131.10 — कृह् caus कृहयति MBh — न्यूह्, न्योहते

RV 5.52.11 — बुध् cl 1 बोधाति, बोधते, cl 4 बुध्यते

(ep. also बुध्यति) RV — रक्ष् cl 1 रक्षते RV 1.72.5

— सूक्ष्, सूक्ष्य cl 1 सूक्षति, सूक्ष्यति

MaitrS, Kāth, GopBr, ĀpŚr.

not to h. मृष् cl 4 (Dhātup 26.55) मृष्यति, मृष्यते

in RV only A accord. to Dhātup 17.57 also cl 1 मर्षति, मर्षते
SBr, etc.

giving heed to 1 II चित् mfn ifc.

giving h. to worship (paid as a debt by men to gods)

अक्षयचित् mfn RV 2.23.17 to pay no h. to समवधीरय

Nom समवधीरयति Kad.

to be heeded 1 II वि भाव्य mfn MBh, Kāvya सूक्ष्म

mfn TBr.

it should be h. विभावितव्यम्.

heedful adj 1 I सावधान f (आ) Bhartr, HParis.

1 II प्रतियत्न mfn Jātak विदुस् mfn RV

स्वाधी mfn RV.

h. of all विश्वतोधी mfn RV.

heedfulness n 1 II चेतु, m RV 9.81.3, चेत्या RV 10.89.

14.

'badly heeding' 1 II दुष्प्रावी mfn RV 4.25.6.

'h. men'? नरंक्षिणः VS, SBr h. nothing विप्रमादिन्

mfn Kam (v. l.) h. prayers (said of the Asvins) मतवयस्

mfn RV h. words, (said of Asvins) मतवयस् mfn RV not h.

समुपक्षक mfn BhP being h. (?) बुधान mfn RV 4.23.8.

heedless adj 1 I अनवहित — सप्रमाद Kāv.

1 II प्रमत्त Mn, MBh, etc — प्रमत्तचित्त Kām —

प्रयुत RV, VS.

to be h. 1 II प्रयुक्, प्रयुच्छति (with or scil

मनसा) RV .

h. words प्रजल्पः L to be h. about प्रमद, प्रमन्द

(rarely) प्रमाद्यते

(rarely A), प्रमदाति, प्रमन्दति, प्रमाद्यति, (abl, loc) RV, etc

thoroughly h. विप्रमादिन् Kām (v.l.).

the heel n 1 I पाष्णि

f(L also m rarely पाष्णि

RV, etc.

1 II गोहिरम् L (पादजाहम् L) पादमूलम् Kāv, Pur

पादमूलम् Kāv, Pur.

having a long h. (one of the 32 signs of perfection)

आयतपाष्णिता Dharmas 83 'h.catcher' पाष्णिग्राहः

Mn, MBh, etc following a person's heels पाष्णिग mfn L

following on a person's h. लेग्न mfn (with पृष्ठ, पृष्ठतः,

पृष्ठ ibc) on the h. of अनुपदम् ind sitting upon

the h. पयस्ति f L, पयस्तिका Susr.

down to the heels | I 311411207 ind

Malaw.

heifer n 1 I वासिका Yājñ.

1 II कार्णि किका f L — स्तरी RV.

born from a h. (& gr̥ishti) गाष्ट्य mfn Pāṇ 4.1.

136) RV 10.111.2

a h. one year old एकाब्दा a young h.

वास्तरी

TS, VS, AitBr, etc.

height n 1 I उच्यता, उच्यलम् MBh — ऊर्ध्वलम्,

ऊर्ध्वता — तुङ्गलम् $\dot{S}i\dot{S}$ 2.48 — उच्छ्रायः

(Pāṇ 3.3.49) MBh, Yājñ, Susr, Pāṇcat.

1 II उच्यः MBh — उच्यस्त्वम् — उच्छ्रायः

MBh, R, Yājñ, Mricch — उच्यता, ^{उच्यलम्} — उल्लवः — उल्लेखः

SBh, Car — उद्धत f RV, AV, 12.1.2, Kaus — उद्धातलम्

Ragh — उद्धाति f — ऊर्ध्वप्रमाणम् $\dot{S}ulbas$ —

ऊर्ध्वम् L — ऊर्ध्वमानम् — औद्धत्यम् $\dot{S}uryas$

— औद्दाल्यम् Kathās — तुङ्गः R 4.2 44.20, Hit (v. 1.)

— तुङ्गिभन — m Pāncat, Vcar 2.6.6, Vcar 18 — पटीरम् —

(only L) — पर्वतः — RV, etc — पृष्ठम् — (ifc f आ) RV,

etc — प्रोश्रुता — R — नृहत — n RV — मानम् — RV, etc —

रोहः — AV — रोहस — n RV, SaṅkhŚr — वार्षिभन — m VS —

वर्ष्मन् — m AV, RV, वर्ष्मन् — n RV, VS, TS, etc, MBh, Hariv — शैवः —

(only L) — समुच्छ्रयः — Hariv, Ragh, VarBrS — समुच्छ्रयः —

Susr, Dhātup — समुञ्जः — BhP — सम्मूर्धनम् — W

— रन् — n (accord to L also m) PV, VS.

being at its h. परिचयवत्

mfn Mālav 3.20

being at the h. of glory आधिपती

mfn Kālid

the fan-

palm (Borassus flabelliformis, considered as a measure of h.)

तलः (Siddh. napun 25, Sch) R 4, 6.2.6, Lalit 3, 22 having

h. माच्छर L heavenly h. (for 3 in number) प्रवत् f RV, AV

the h. of a figure परिच्छेति f the h. of a man पुरुषः

SBr, Sulbas, Var h. of anything शृङ्गम् Hariv 6424 the h. of

the knee जानुमात्रम् Śr 12.8.3.20 of great h. महाच्छर

mfn R, महाच्छरावत् mfn Pañcat of the h. of man पुरुषमात्र

mf (ई) n SBr, KātyŚr — पुरुषद्वय mfn R, पुरुषद्वयम्

mf (ई) n L of what h.? किमुत्तय mf (आ) n Sūryas

the plamyra tree (*Borassus flabelliformis*, considered as a

measure of h.) तालः (Siddh napuns 25, Sch) R 4,6.2.6,

Lalit 3,22 possessing h. उच्छ्रयापेत^{२९} abounding in h.

प्रवहत^{२९} mfn RV belonging to the heights पूष्य

mfn RV coming from the h. पूष्य mfn RV dwelling

in the h. (said of Indra) पर्वतेष्ठा^{२९} mfn RV in heavenly

h. अहिनिषु ind AitBr the milk from the h., i.e. the Soma

पूष्य mfn (with पयस n).

to heighten ^{५६} 1 II वृध् caus वर्धयति, वर्धयते (in

later language also वर्धापयति RV, etc — (an accent)

उद्बुहति, उद्बुहेत

उद्बुह, (SamhUp 3.3.

heightened adj 1 I उन्नामित

~~Su~~ Susr, Ragh, Śak, Hit,

etc.

1 II उन्नामित

— लम्भित

W.

(in dram.) heightening acknowledged merits 1 I गुणातिशय.

Sāh 6.173.184.

any heinous sin 1 I महापातकम् W.

very h. (as a crime) सुगुरु mfn Mn 11.256 a very h.

sin अतिपातकम् .

heir n 1 I दायहरः, दायादः (with gen or loc of

thing or ifc Pan 2.3.37, 6.2.5) AV, ŚBr, Mn, Yājñ, दायकः GrS,

दायादवः — रिक्थिन mfn or m Yājñ, Dāyabh —

रिक्थिन mfn Yājñ — रिक्थग्राहः Yājñ, रिक्थहरः Mn,

रिक्थहारः BHP, रिक्थहारिन् m.

1 II अंशभाजिन्, ^{अंशभाज} mfn — उदकदातृ m, उदकदः

L — धनहरः L — धनाधिकारिन् m W — भागधायः L

— रिक्थभाजिन् (Mn), रिक्थभाज (Mn, Gaut, Śankh

Gr, Sch) mfn.

not an h. 1 I अरिक्शभाज mfn (in a verse quoted by

the) comm on Yājñ, अरिक्शीय mfn Mn 9.147.

having an h. दायादवत mfn MBh the h. nearest of kin

who is responsible for the debts of a deceased person प्रत्येनस

m Kath, SaṅkhSr, MaitrS h. of works (i.e. one who has to bear

their consequences) कर्मदायादः Buddh an h. subsequent

to the death of the original owner उत्तराधिकारिन् mfn L

an h. to wealth अर्थादायादः Bear , Kinsman and h.

अन्वयादायदः Mn 9.-159 the nearest h. to the throne राजपत्ये-

नस m Pañ 6.2.60 not entitled to be an h. अदायाद

mf (इ in later texts आ) n a son and h. रिक्थादः

BhP destitute of heirs अदायाद mf (इ in later texts

आ) n.

heir-apparent 1 II राजम्भन्य mfn ĀpŚr राष्ट्रियः

राष्ट्रीयः MaitrS 9 v.1.) .

h.apparent associated in the kingdom with the ~~xxx~~ reign-

ing monarch (especially in theatrical language) कुमारः

Ragh, Malav, etc an h.-apparent associated with the reigning

sovereig in the government युवराजः R, VarBrS, etc, युवराजन

m Hariy the office of an h.-apparent^{११} यविराज्यम् MBh, R, etc

the position of an h.-apparent^{११} कामारराज्यम् R 2.58.20 (v.1 .

कुमारराज्यम् the position of an h.-apparent to a throne

युवराजलम् R, Kathās, Rajat, युवराज्यम् Kathās, Pañcat the

rank of an h.-apparent ^{११} यौवराज्यम् MBh, R, etc the rank of an

h. apparent to a throne युवराजत्वम् R, Kathās, Rājāt,

युवराज्यम् ~~या~~ Kathās, Pancat the rights of an h. apparent

^{११} यौवराज्यम् MBh, R, etc.

heiress n 1 II दायादा

AgP.

a h.-loom 1 II स्थावरम् W.

heirship 1 I उत्तराधिकारः .

-1 II अशिता .

the nearest n. to प्रत्येनस्थम् (gen) Kath.

(in astron) heliacal setting of the planets 1 II प्रवासः

Var.

Helianthus 1 II वरदा Npr — पेढा सुवर्चला L.

a sort of H. कुण्डारि m L, आदित्यपत्र, अर्बुपत्र.

Helianthus Annuus 1 I सूर्यमुखी MW:

1 II वराहकालिन् mL — सुपत्तः L.

Helianthus Indica 1 II मूलपुष्पिका L x — सूर्यवर्तः L.

Heliophytum Indicum 1 II धूसर पत्तिका L.

the heliotrope 1 I सूर्यकमलम् MW.

1 II अर्कशमन m L — भ्रामकः L.

19906 1

a kind of Heliotropium 1 II ⁹ जल चारा L.

Heliotropium indicum 1 II ग्रन्थिमत् m Bhpr 5.3.225

नागदन्ती L — भूरुण्डी L — वज्रवल्ली L — वज्राङ्गी

L — वनालिका L — हास्तिशुण्डी L, हास्तिशुण्डी

— (so called as held in the hand of Sri or Lakshmi)

श्रीहास्तिनी L .

the plant Heliotropium indicum कुलिशः, कुलिशम् L

— शुण्डी L.

hell n 1 I नरकः, नरकम् MBh, Mn, etc.

1 II अधोनिलयः — कटाहः (rarely कटाही,

कटाहम्) L — तमसः n In 4.8f, VP 2.6.4, MarkP 12.10,

तमः (Pan 7.3.34, Kaś L, Sch — दुर्गति f L — नारकः

(with लौक) VS, AV — निरयः M-, MBh, Kāv, etc —

पुत, पुद् MBh, Kāv, etc — प्रमथालयः L — बिलस्वर्गः

BhP — भूमिजः — भूर ind L — रसा

MBh, Pur — रसातलम् MBh, Kāv, etc — वाडवः, वाडवम् L

⁹⁹
— वशसम् BhP — भवः Kāv, MarkP, Sarvad.

abode in h. नरकवासः Hcar a bad h. कुनरकः

to be burnt (in h.) pass

Hariv being in h. नरकस्थ mfn BhP — नारकिन् mfn

condemned to h. नारकिन् mfn a dark h. तमिस्रम्

BhP 4.45 depth of h. वितलम् Balar description of h.

नरकवर्णनम् a division of h. कौकिलम् Yājñ 3.223 a

division of h. पथिन् Mn 4.90 the falling into h. नरकपातः

Panc the going down to h. पतितव्यम् MBh 12.2888 3688 h.-

chapter नरकवर्गः h. compared to a potter's kiln वेनारः L

h.-formed नरकरूपिन् mfn IW a h. (in general) तमिस्रम्

ShP 4.6.45 a h. of a house गृहनरकः W h. on earth भूमिः

(with नरक) MBh H. personified as a child of fear

and death निरयः BhP an inhabitant of h. नरकावासः ३

L, ^{११}नरकावास MarkP — निरयिन m BhP a kind of h.

(to which the childless are condemned) पुत्र, पुत्र MBh, Kāv, et

the king of h. निरयपति m BhP (prob.) ~~नरक~~ — स्वभूपति

m Satr leading to h. अपायसंवर्तनीय mfn Vajracch

living in h. नरकस्थ mfn BhP (with Buddhists) a parti-

cular cold h. अपपः Dharmas 122 place of punishment i.e.

h. फलभूमि f Kathās 'preserving from the h. called put

पुत्रः Mn 9.138 relating to h. नारक mf (ई) n

the river of h. Vaitarani नरकस्था I sinking into h.

मज्झिम (with निरये) MBh together with the h. Nakola

सककोल mfn Mn 4.89 the womb compared to a h.

यौनिनिरयः Hcat the ३ heavens and hells स्वर्गनरकाणि,

सुवर्गनरकाणि n pl JaimUp.

to be similar to h. 1 I नरकाय Nom नरकायते

MarkP .

to resemble to h. नरकाय Nom नरकायते MarkP.

hellish adj 1 I नारक f (ई) R.

1 II नरकपिन् MW — नारकिक f (ई) —

नारकिन् — नारकीय — नैरयिक L —

पापलाव्य f (आ) MBh.

'the h. sea' नरकाणवः Hcat.

black Helleborus 1 II कृष्णकटुका Gal.

a kind of H. कैदारकटुका L — शतपर्व L.

Helleborus Niger 1 I कटुकरोहिणी Susr — कटुकाञ्जनी

L, कटुकरोहिणी Car — कटुरोहिणिका, कटुरोहिणी Susr.

1 II कटुम्बरा L — चक्राङ्गु L — तपस्विनी

L — तिक्तरोहिणी, तिक्तरोहिणिका — तीव्रा L —

धन्वन्तरिगस्ता
~~धन्वन्तरि~~ L — अकुला L — मत्स्यपित्ता L —

मत्स्यशकभा BhPr — (prob.) मलभेदिनी L — रोहिणी L

— वान्तिदा L.

a plant Helleborus niger 1 I काण्डुरुहा Bhpr 1.173

कृष्णभेदा Bhpr.

केनिपातनम

helm n 1 II केनिपातः, केनिपातकः, (L

Gal.

having a h. 1 I कर्णिनि mfn W — कर्णवत् mfn† II कर्णिक mfn W.the h. of a ship ^{११} नौकर्णः — कर्णः Rwithout h. अकर्ण mf (आ) n.

helmet n 1 I शिरस्त्रम्

Ragh, Rājāt, etc, शिरस्त्राणम्

MBh, Hariv, Rāv.

1 II खोलः, खोलम् Kād 5.1082, hear 7, खोलकः L

— त्राणम् MBh 3.12092 — निर्यूहम् (निर्यूहः L often v.1.

for निर्यूह) MBh, Hariv, आपीडम् L — निर्यूहम्, निर्यूहः (Siddh)

MBh, Hariv — शिरस्कः, शिरस्कम् HPariś — शीर्षकम् L

— शीर्षणम् L — शीर्षत्राणम् MBh — शुकम् L.

a broken h. विल्मम्

SatarUp, Sch furnished with a h^{le}

h. खोलाशिरम् mfn Buddh L having a gold h. हिरण्यशिप्रा

mfn RV — विल्मिन् — mfn VS (Mahidh) having an exce-

llent ~~helmet~~ h. त्राणसारिन् mfn nam 13.12.

Helminthostachys Laciniata 1 II महावीरः L — सुवीरकः

L.

the plant H. Laciniata सक्करीरः L.

helsman n 1 I नौकर्णधारः Var — कर्णग्राहः

gana रेवत्यादि Pan 4.1.146, कर्णधारकः L, कर्णधारः Susr, BhP,

etc.

1 II क्षेपकः Gal — तरितः (Sch) MBh 5.2436 —

तारकः L — नाविकः MBh, -, etc — नौनेतृ m Apr,

Sch, नौवाहः L — नौसारथि m Jatakam.

furnished with a h. (as a ship) कर्णग्राहवत् mfn R

the office of a h. कर्णधारता Kathās 26.8 without a h.

अकर्णधार mfn.

hemiplegia n 1 I अर्धभेदः Susr, अर्धावभेदः, अर्धावभेदकः

Car.

hemisphere n 1 I अर्धगोलः .

1 II सम्पुटः (1fc f आ) Gol.

the a hemisphere (of the earth) गोलः Sūryas the h. of the

world ~~अर्धगोलः~~ ~~world~~ ~~अर्धगोलः~~ ~~अर्धगोलः~~ Hear the northern h.

देवविभागः Sūryas the southern h. दक्षिणभागः W —

(region of the Demons and Titans) कुमेरु m W.

anything shaped like a hemispherical bowl 1 II सम्पुटः (ifc f

आ) Kāv, Suśr, Hcat.

hemistich n 1 II दलम् (दलः L) .

another hemistich अर्धचान्तरम् KātySr to be recited in

h. अर्धचरय Vait, अर्धचर्य mf(आ)n AitAr by h. अर्धचरिः

ind AV 20.135.5, SBr etc.

hemmed in 1 II परिच्यत mfn RV, TS, AitBr बद्धधान

RV 1.52.10 etc .

hemorrhage n 1 I रक्तस्त्रावः VarBrS.

1 II रुधिरामयः Suśr शोणितपित्तम् Suśr. etc

spontaneous hemorrhage from the mouth रक्तपित्तम् Suśr, etc

subject to h. शोणितपित्तवत् mfn Suśr लोहितपित्तिन् mfn

Suśr suffering from h. लोहितपित्तिन् mfn Suśr.

hemorrhoids n 1 I अर्शः L, अर्शसु n VS 12.97 etc,

अर्शरोगः .

1 II उपृग्रिवः Suśr — उपृशिशोधरम् — दुर्नाभकम्

— दुर्नाभनृ, दुर्नाम्नी L — पापरागः Gal —

मसूरि f Gal — रक्तवटी Gal — रुधिरामयः A

— शुक्ति f L.

afflicted with hemorrhoids अर्शसु mfn (Pāṇ 5.2.127) Mn

3.7, Suśr, अर्शसिन् mfn Hcat, अर्शिन mfn L ~~XXXXXXX~~

excreseences considered as a kind of h. चर्मकीलः, चर्मकीलम्

Suśr 2.2.11 & 13 a form of h. रक्तार्शसु n Bhpr a particu-
lar instrument used in the treatment of h. शय्या Vāgbh.

hemp n 1 I भङ्गः AV.

1 II अजया — गजाशना L — गज्जा Bhpr 5. 1.

233, गज्जाजिका Npr — तरिता Kulārṇ — निशावनः, निशादनः

L — मत्कुणारि m L — मातुलानी ~~मातुलानी~~ L — मातुली L

— मादिनी Bhpr — वमनः L — संविद् f L —

सुवर्चला L.

coming from Murva or bow-string hemp माव् mf(ई)n

GrSrs, Mn, MBh consisting of h. भाङ्गः mf(ई)n Kaus' a

field of h. भाङ्गः mf(अ)n L (Pāṇ 5.2.4) — भाङ्गम् (scil

क्षेत्र) Gal h. (dried and chewed) इन्द्राशनः an intoxicating

beverage prepared from the h. plant भङ्गः SārṅgS.

a kind of hemp 1 I ताम्बूलः Gobh 2.10.10, Sch ____

तासूनः Gobh 2.10.10 (vol) Sch ____ विजया ____ शणः

(L also शणम्) AV, etc.

made of hemp 1 I शणः mf(ई)n 'SBr etc ____ शणमय

mf(ई)n KātyŚr, Sch. ~~ताम्बूलः~~

1 II ताम्बूलः mf(ई)n Gobh 2.10.10 ____ तासून

mf(ई)n Gobh 2.10.10 (vol) ____ भा. ३. mf(ई)n Kaus.

a net made of hemp शणसूत्रम् W the points of h. गान्धारम्

गञ्जाकिनी ____ गञ्जाकिनी Dhūrtas ६/११ 2.११ the refuse

of h. (after it has been ^hcrused) शणचूर्णम् L the tops of h.

chewed to produce an inebriating effect (the Gāñjā) गृञ्जनः W

wild h. शिपण्णि Npr yellowish like h. शणगीर mfn R.

hempen adj 1 I शण f(इ) SBr etc शणमय

f(इ) KatySr, Sch भाङ्गः f(इ) Kaus.

consisting of ~~hempen~~ cord शणसूत्रमय f(इ) Mn 2.44

consisting of h. threads शणसूत्रमय f(इ) Mn 2.44 h.

bandage शणपट्टः R a h. cloth शण्णी MBh शणपनम् L

a h. cord शृणु f Kaus'.

a hempen garment 1 I शाणः, शाणम् Gaut — शाणी

MBh — शाणकः, शाणकम् Lalit.

a hempen rope शृणु f Kaus'.

hen n 1 I कुरी (Pān 4.4.46) VarBrS 63 .

1 II कृकवाकु f Pān 4.1.66, Vārtt.

a hen's egg दक्षायुम् Bhpr 5.30.73, 7.76.219.

henpecked / ^{adj} 1 I स्त्रीजित MBh, R, etc.

a hen-pecked husband भार्याहिनः L a h. pecked husband

(governed by his wife) कौकुरुकः L.

hen-sparrow n 1 I चटका (ganās अजादि & ^{तक्षिपकादि} ~~क्षिपकादि~~)

Pañcat 1.15.⁰₁, 18.⁰₁ .

1 II चटिका L — पूजनी L, पूजनीया —

शकुनी L .

a kind of bird (a hen-sparrow) शकुनी VarBrS, Pañcat

a young hen-sparrow (ganās

a young h.-sparrow य२क१ (gaṇas अजादि and तक्षिकादि) Pān

4.1.128, Vārtt 2.

hence 1 I अतस ind — इतस ind RV, AV, SBr,

Sak, etc.

from hence इतस ind RV, AV, SBr, Sak, etc — इतः प्रभृति

ind MBh h. and thence इतश्चेतश्च oblation from h. इतः -

प्रदानम् TS reaching from h. इत-कति mfn.

henceforth 1 I अतः परम् ind — अतः कर्त्तव्यम्, ^{अतश्च} ind.

1 II अथाग्रेण ind Divyâv — अद्यापि ind —

एतत् क्षणात् ind — प्राक्, प्राड् (Lāty, KātyŚr) ind Var.

henceforward 1 I इतः परम् — अतः कर्त्तव्यम्,

इतः कर्त्तव्यम् ŚBr, ŚāṅkhŚr, Yājñ etc.

heptade n 1 I साप्तम् RV, TS.

containing a heptade सप्तक mfn Jyot.

heptagon n 1 I सप्ताशः, सप्ताश्रम् MW, सप्ताशः .

her 1 II सीम् ind RV.

hers 1 II तदीय mfn (Pān 1.1.74, Kās) MBh 8.675, R 4.

21.35, Ragh, etc. ~~belonging to~~

belonging to her तदीय mfn (Pān 1.1.74, Kās) MBh 8.675,

R 4.21.35, Ragh etc दुदमीय mfn Naish coming from h.

तदीय mfn (Pān 1.1.74, Kās) MBh 8.675, R 4.21.35, Ragh,

etc directed towards h. तद्भुत mfn R 1 f, Kathās 3.68 h.

ladyship सती MBh relation to h. तदीय mfn (Pān 1.1.

74, Kās) MBh 8.675, R 4.21.35, Ragh, etc.

herald n 1 I दौषयित्नु m L .

1 II कुशीलवः Mn, MBh, Mricch, Mālatīm — नर्तकः W

— प्रातिज्ञीयः L — प्रवदः AV 5.20.9 — संदिष्टार्थः W.

herald (esp. of a prince) स्तुतिपाठकः Pañcar the h. of a

king प्रस्तावपाठकः Nalac, ^{९९} वतालिक a h. (who sings the praises

of a prince in his presence or accompanies ^{an} army to chant

^{an} martial ~~material~~ songs नन्दिन m Mb, MBh, etc, नन्दिपुत्रः Ragh

(esp.) the proclamation of a herald नन्दिपौषः MBh, R.

herb n 1 I साकम Un 3.43, Sch, शाक — तृणम्

RV etc (ifc g यौषादि), तृणः g अर्धयौषादि ifc f आ —

यौषादि f RV, AV, SBr, MBh, etc — यौषधम् SBr,

AitBr, KatySr, etc.

1 II अन्वस n — वीरधम् AV, वीरधा MarkP, वीरुधि;

f VarBrS शराः शराम् RV सुर्या Divyav

हयुषा L.

culinary herb शाकम् Un 3.43, Sch, शाक 'good h.'

सुराकः L a green h. हरितकः, हरितकम् Car a h.

(esp. a creeping plant or a low shrub) वीरुध f (once in

MBh m) RV, etc ~~शक~~ 'h.-nourishing' शाकंभरी Vās, Introd,

Col a h. of very strong efficacy ^{११} समुद्राषधम् Pañcat h.

used in medicine ^{११} आषधम् Mb, MBh, Ragh, etc.

a kind of culinary herb I II विपाषिकः MārkaP

समाष्टिका L, रामष्ठीका सुगन्धकः सुगन्धः — सूच्याहः

L.

Susr

L.

a kind of herb I II ^{११} गोरशुवर्णम्, स्वर्णम् L पानीय-

तण्डुलीयम् Bhpr शिपिनी L, कौलदल सर्षपी L

सुमुखः सान्ती L खनिताढ्यः L, तण्डुलीय

हृत्पत्रि f L.

a kind of herb (used medicinally) शिपिनी L, लहानसिपी

a kind of h. used to prepare the beverage Kīlāla ^{११} कीलालापथि

f Ap a kind of pot-h. ^१ वृत्तभोजनः L a particular h. with

wonder-working properties विशाल्यी MBh, R, Kathās a parti-

a particular mythical h. सर्वश्वेता Kārand abounding in h.

वृक्षधिक mfn ŚāṅkhGr all h. सर्वोपधम् SBr, TUp, Lāṭy

all (kinds of) h. सर्वोपधि f, सर्वोपधयः f pl GrSrs,

etc 'best of h.' शाकश्रेष्ठः L born amongst h. (as snakes)

ओषधियज mfn AV 10.4.23 a class of ten particular h.

सर्वोपधि m, सर्वोपधिगणः L, सर्वोपधिवर्गः MW a collection

of h. used in certain ablutions at the consecration of an idol

सहदेवीगणः MW consisting of h. ओषधीय mfn — ओषध

mf (ई) n SBr 7 consisting of various h. सर्वोपध mfn TBr

h. and trees ओषधिवनस्पति n SBr 6, ओषधिवनस्पतयः m pl

h. collectively ^{११} औषधम् SBr, AitBr, Kāty¹Sr, etc h. for

horses मूलः Divyav a kind of mixture of various h.

सुगन्धामलकः L living amongst h. (as snakes) ^{११} औषधिज mfn

AV 10.4.23 n. of ten different h. ^{११} सर्वापिद्यः f pl Heat over-

grown with h. बहुलीषदिक mfn ĀsvGr provided with h.

औषधीमत mfn AV 19.17.6, 18.6 tender h. प्रसू f RV, Br

Kāty¹Sr various h. ^{११} नानीषद्य mfn (in comp)

herbage 1 II क्षेत्रियम् L.

herby 1 I ^{११} औषधीय mfn.

herd n 1 I यूथः RV etc, यूथा MBh.

1 II कवि m RV 7.18.8 कदम्बकम् Sak, Kir, Śis' कदम्बम्

Gīt, Sāh, etc कुमि m or f TS 2 पाशवम् W

यूथबन्धः R व्रजः MBh, Kāv, etc समिति f

Kir सार्धः Pañcat.

belonging to a herd यूथ mfn RV यौथिकः BhP

यूथ mfn (ifc) g वर्यादि belonging to the same h.

सयूथ kfx mfn VS, AitBr esp. the chief elephant of a h.

यूथनाशः R, BhP, Hit, यूथपति m R, BhP, यूथपः (ifc)

f आ) MBh, Kāv etc, यूथपात्रः R to form into a h. युथीकः

युधोक्तेति BhP a h. let loose from a stable सर्गः RV.

'a herd of cattle' 1 II गव्यूति पशव्यम् RV

गारभ्याः m pl MBh.

a herd of cows 1 I गोकुलम् R etc.

1 II गतिनी g स्वादि गोवतम् MBh

4.13, Hariv 3515, R 1, Kād 6.611 गोमण्डलम् Pat on

Pān 1.3.62 Vārtt 5 & 3.1.5, Vārtt 1 विनयम् L.

a herd of deer भृगयूथम् R.

a herd of elephants 1 I गजयूथम् Hit.

1 II अङ्गाः L कश्चिन्मः Kās on Pān 4.2.51.

a herd of female buffaloes माहिणीकुलम् Ritus a h. of

Kine गोकुलम् MBh, R, etc — गोत्रा Pañ 4.2.51 a h.

(of quadrupeds, birds, insects, etc or of inanimate objects)

कुलम् (ifc f आ) a h. of running boars युतवराकुलम्

Ragh a h. of wild boars वारहमुशः Ritus the leader of a h.

यूथनाथः R, BhP, Hit, यूथपः (ifc f आ) MBh, Kāv,

etc, यूथपालः R, यूथपति m R, BhP, यूथागजी m BhP the

lord of a h. यूथनाथः R, BhP, Hit, यूथपति m R, BhP, यूथपः

(ifc f आ) MBh, Kāv etc, यूथपालः R lord of the h. of

deer मृगयूथपः MBh separated from the h. अयूथिक mfn

singly or collectively 'a h.' समूह m strayed from the h.

(as an elephant) निर्गुश mfn Hariv.

to make into a herd 1 I यूशेकु, यूशेकुरेति BhP.

according to the herds यशस्युशम् ind Hariv affluence in

h. गोमती L containing h. गोमत् mfn RV, AV, VS, MBh 2.

5 in h. यूशसः ind MBh, BhP — युन्दशः ind R,

Hariv, BhP living in h. संघातवारिन् mfn Susr 'lord of the

h. 'तेजनाथः' MBh a place abounding in h. of cattle

गोमती f RV 4.21.4. & 5.61.19 possessing h. गोमत् mfn RV

AV, VS, MBh 2.5 wishing for h. पश्वेति mfn RV.

19943

herded together 1 II मलिन mfn MW.

herdsman 1 I गोपः Mn 8, MBh (ifc f आ 1.3213) Hariv,

etc पशुपः MBh, Var, पशुपात्रः Mn, MBh, etc.

1 II गोपा m RV, AV, VS, TBr 3, ChUp, SvetUp पारकः

L पशुपा m RV पशुपात्रकः पशुरक्षि m RV,

पशुरक्षेत्र m Mn पात्रः (ifc f आ) Mn, Gaut, Yājñ, MBh

वज्रीकस m Pur.

attended by a herdsman सपात्र mfn Mn 8.240 'chief h.'

गोपः MBh 2.1438 business of h. गोरक्षा MBh 1 (ifc f आ) 2,

Hariv 363 a chief h. गोप्यपति m L गोपिन्दः L dressed

as a h. गोपवत्स mfn Megh 'h. of love' मदनगोपात्रः PadmaP a h.'s

office गोपता Hariv 3302, गोपबन्ध Hariv 3160 ff a h.'s

wife पशुपालिका Pān 4.1.48, Pat — पाली MBh 5.3608

Krishṇa as a youthful h. बालगोपः Pañcar like a h. शिष्यावन्त

ind a settlement of h. वजावासः BhP the son of a h.'s

wife गोपिका g शिष्या 'young h.' वजावसः MatsyaP 'the

chief of h.' गोपति m MBh 13.7002 & 7012, Hariv 4067 the

office of Gopālas (cowherds) and Pasupālas (herdsmen) गोपाल —

पशुपालिका Pān 5.1.133 Kās station of h. वजः वन्त (only)

RV 5.6.7, ifc f (अ) RV, etc towards a station of h. वजः वन्त

ind Kir.

to act like a herdsman 1 I गोपाय Nòm गोपायति BhP 10.

30.17.

here 1 I अत्र ind — इह ind.

1 II अमुत्र ind Kathās — अभ्यक् ind Nir & Sāy on

RV 1.169.3 — इतस् ind RV, AV, SBr, Śak, etc — इदम् ind

— इह ind — इहसमये ind — इमि, इमि ind —

एतद् mfn (Gr 223, gāṇa गच्छति Pan 1.1.27) — एतद् ind

AV, VS etc — एना ind — हन्त ind.

to be here and there उपविष्टा, उपनिष्ठते ŚBr 7.4.1.14

being h. इहम् mfn Kathās, Das, etc, इहम् mf(इहा) n

Pan Comm found h. अत्रम् mfn L found h. and there परितृप्त

mfn MBh.

here and there 1 I तत्रादि-वचिद् MBh 1 — तत्र तत्र

Mn 7.87, MBh, BhP — स्थाने स्थाने, स्थाने स्थानेषु.

1. II अन्तरान्तरात् ind Divyāv — इत्येतथा —

इतस्ततः ind R, Hit, etc — ततस्ततः ParGr 3.13.6, MBh,

R, BhP — यत्रवचिद् Comm on Kaps 1.69.

here i.e. now, is the time अपि कालः .

here - there 1 I वतसि - कनिष्ठ MBh 1.

1 II इतः, इतः — इतः परतः .

to look here and there विप्रेक्ष, विप्रेक्षते MBh, Kathās

one who has no 'h.' अनिष्ट mfn Āpast one who knows no 'h.'

अनिष्ट mfn Āpast produced h. अत्रत्य mfn L raining h.

and there (not everywhere) विचित्रवर्षिन् mfn VarBrS stand-

ing h. इहस्थ mfn Ratnāv, Bālar, etc useful h. (i.e. for

this world) इहार्थ mfn MBh.

herely 1 II अतः ind RV.

1

hereafter 1 II अतः परम्, परम् अतः — अतः कश्चिम्

इतः कश्चिम् ŚBr, ŚāṅkhŚr, Yājñ, etc.

1 II परत्र ind Mn, MBh, etc — परस्तात् ind RV, etc —

पश्चात् ind Mn, MBh, etc — प्रेत्य ind ŚBr, Mn,
MBh, etc.

~~~~~

19950

hereditary adj 17 पुराणेऽपि Pan 5.2.10.

111 परम्परोऽपि f (आ) Bhatt - पारम्परिण ! -

वंशभोज्य - राहन् f (आ) MBh, Kāv, etc - (as a

disease) संचारिन् Yājñ, Rājat - (^{minister} as a ~~mistake~~) मोल -

f (आ) Mn, MBh, etc - (as a warrior) मोल

f (आ) Mn, MBh, etc.

hereditary descent क्रमः Yājñ 2.119 cr. h.

estate वंशभोज्यम् (with राज्य) MBh h.

possession क्रमागतत्वम् W h. prince भाविचक्रवर्तिन्

m. Das a h. servant मूल्यभृत्यः Mit -

मूलम् (मूलः १. अर्थचोदि यँ ह आ ०८ ई MW

obtained by h. descent क्रमभाप्त Nal 12.36

One who gains his living by a h. debasing

Occupation मूलव्यसनवृत्तिमत् Mn 10.38.

heresy 1 I पाषण्डः, पाषण्डम् Mn, BhP — उद्धर्मः •

1 II अपथम् L — उपधर्मः BhP — औपधर्म्यम्

BhP — वैदनिन्दा MW — पाषण्डता Inscr — पाषाण्ड्यम्

vājñ — मिथ्यादृष्टि f Lalit, मिथ्यादर्शनम् L —

वैदनिन्दा Mn 11.56.

addicted to h. पाषण्डस्थ mfn Mn 9.225.

heretic n 1 + पाषण्डकः, पाण्डिकः L, पाण्डिन m Mn,

Yājñ, etc — ^{११}हेतुकः Mn, Yājñ, MBh, etc — ^{११}हेतुकः (११ हेतुकी)

Mn, Yājñ, MBh, etc.

1 II कदध्वगः Bhadrab — ^{११}कालिकः L — अः

L. —
twelve female h. द्वादशवर्गीयाः — f pl Divyāṁ

a ~~here~~ h. पाण्डुः MBh, Pur, etc — बाह्यलिङ्गिन m L —

मोक्षावलम्बिन m L — श्रावणः L — सर्वलिङ्गिन m L — सुराश्

m MW.

twelve female h. द्वादशवर्गीयाः — f. pl Devayāṁ

heretical 1 I पाषण्ड mf (इ) न MBh, Pur.

1 II अपथगामिन mfn — वृष्णि mfn L.

~~HEX~~ h. doctrine अस-च्छास्त्रम् Mn 11.65.

as heretofore 1 I पूर्ववत् ind.

hereupon 1 II अभुतः ind.

sharing the same heritage 1 I एकरिक्थिन् mfn Mn

a hermaphrodite 1 1 उभयव्यञ्जनम् L — स्त्रीपुंस-

लक्षणा L.

1 II नपुंसक mf (आ) n — नरनारीविलक्षण

Gal — पौटा Hear — सुवयस f L.

the condition of a h. सभिन्नव्यञ्जनम् h. (14 or

even 20 classes are enumerated by some writers; षण्ठः GrSrs, Mn

MBh, etc a kind of h. द्विरितस mfn car — सभिन्नव्यञ्जना

Mahavy.

hermit n 1 ^{११} वरवानसः Kāv, Gaut, BhP आश्रमिन्
आश्रमिक,

mfn Mn, Kathas वानप्रस्थः Apast, Mn, MBh, etc RT 262.

1 II अरण्यवासिन् m Mph 3, etc कञ्जारः वनवासिन्

m Mr, MBh, etc वनस्थः M, R, etc वनस्थायिन् m W

सुतपस m L.

अरण्याशनम्
becoming a h. ~~अरण्याशनम्~~ ChUp coming to live as a h.

वनप्रवेशः W a h. (esp. one who has taken the vow of

silence) मुनि m SBr, etc a h.'s water-pot ^{११} पयसुखः L

a h. who lives on leaves वारकिन् m (only L) a kind of h.

सम्प्राक्षालः R the life of a h. असहायता Mn 6.44 the ~~असहायता~~

19958

2

---

abode of hermits आश्रमस्थानम् R.

hermitage n 1 1 आश्रमः, आश्रमम् Mn, R, Das, Ragh, Megh

etc.

1 II आश्रमपदम् — आश्रमस्थानम् R — पणारजम्

Uttarar — शमाहः L.

belonging to a h. आश्रमिक, आश्रमिन् mfn Mn, Kathas

great h. महाश्रमः MBh h. of Bharata भरताश्रमः Cat a

h. of Rishis ऋषिवाहः 'h. of the Blest' सिद्धाश्रमः

R, Ragh (the place of) the h. of the Blest सिद्धाश्रमपदम् R

an inhabitant of h. आश्रमवासिन्, आश्रमसद् m Sak

आश्रमालयः Ragh inhabiting the same h. एकतीर्थेन

mfn Yājñ 2.137 profaning a h. आश्रमविदुम्बक mfn BhP

assemblage of hermitages आश्रममण्डलम् R, BhP a group of

h. आश्रममण्डलम् R, BhP.

hernia n 1 वर्धमः Car, Bhpr.

the disease h. वर्धमरोगः Sarngs inguinal h. अन्तः

वर्धमन n, अन्तवृद्धि f.

hero n 1 1 वीरः RV, etc वीरः RTL 272 n शूरः

RV, etc शूरः MBh 1.3708.

1 11 अतिपुरुषः, अतिपुरुषः SBr पुजिताश्रयः

Kirat रुदरः Comm on Un कलि m L गण्डः L

गण्डीरः L तारस्विन m W त्यागिन m L

द्युषज m RV 5.19.5 नरः VarBr 4.31, Bālar 8.56 पत्ति

m L पुंगवः (ifc f आ) पुरुषसिंहः Kāv पृतनाजः

Śaṅkhaśr, शूर महारिन् m Nir 5.12 भटवलागः Divyāv

भडिलः Un 1.55, Sch भासुरः L भास्करः L भास्वत

m L महातेजस् m W महीजस् m W युद्धवीरः

Sāh — युध् m MBh, Hariv — युध्मः RV —

यौधवीरः Bhag — रथः MBh, Kathās, BhP — रथी mfn

(subst.) — वागरः (L) — वाजिन m RV — विक्रान्त m

— वीरपुरुषः (ifc f आ) R, Hariv, etc — वीरभटः Das

— वैरिन m W — शूरीरः — शीरीरः L — सौयुगीनः

Kālid — सिंहः (ifc f आ) MBh, Kāv, etc — सुग्रीवः

(ifc f आ) — सुविक्रान्तः W — सुवीरः RV.

any great h. वीरेश्वरः W the career of a h. वीरमार्गः

MBh, Hariv, वीराश्वन m MBh condition of a h. शूरता,

शूरत्वम् Kāv, Sāh condition of a h. — वीरस्थानम्

Shadvbr the couch of a wounded h. (formed of arrows) वीरशयः

(BhP) वीरशयनम् (MBh), वीरशय्या MBh, Rājāt, BhP the

course of a h. वीरमार्गः MBh, Hariv, वीराश्वन् m MBh the

deeds of a h. वीरचर्या Kathās, Rājāt a distinguished h.

वीरभद्रः L divine h. देवशूरः Cat an eminent h.

वीरतमः (ifc f आ) RV, AV, MBh an excellent h. नारपुङ्गवः

Bhag exploits of the h. वीरचरितम्, वीरचरित्रम् fancying one's

self a h. पुरुषमानिन mfn MBh a greater h.

RV, MBh. वीरतरः .

महावीरः
a great h. 1 I वरकुञ्जपिन् RV, Kathās, Tantras.

वरकुञ्जपिन्
1 II वीरतरः m L वीरतरः RV, MBh.

having a h. as protector वीरनाथ mf (आ) n R a h.

against his father पितरिशूरः g पात्रसमितादि having the

eye of h a h. (said of Vishnu) वीरचक्षुष्मत mfn R a h. in

a cow-pen गोष्ठशूरः ganas पात्रसमितादि & युक्तरैः

a h. in a safe place क्षमशूरः Bhp 10.4.36 a h. in a

battle समरशूरः varbrs a h. in giving प्रदानशूरः Dalit

a h. in love-affairs शृङ्गारशूरः Pañcar a h. in war रणशूरः

R h.-killing वीरहृण mf (ई) n MW a h. of the race of

of Sini शिनिप्रवीरः MBh a h.'s natural way of acting

वीरकलितम् VarBrS 'a h.'s resort' वीरगति f MBh,

BhP h. (used also of gods) नृ m a matchless h. वीर-

श्रेष्ठः MBh the mother of a h. वीरमातृ f MBh, BhP ~~the~~

वीरसू f RV, etc वीरप्रजायिनी (MBh), वीरप्रता-

वती (~~MārkP~~) (MārkP) वीरवत्सा L one who thinks him-

self a h. शूरमानिन mfn MBh, R, शूरमन्य mfn W a piti-

able h. वीरकः Balar 9.1 place of a h. वीरस्थानम्
2

ShadvBr relating to a h. शौर mf (ई) n MW the son of

a h. वाजिनयः RV 6.26,2 state of a h. शूरता, शूरत्वम्

Kāv, Sāh thinking one's self a h. वीरमानिन mfn Kathās to

turn into a h. शूरी कृ, शूरीकरोति Kathās a very great h.

सुमहारथः MBh very noble h. सुमहारथः MBh the wife of

a h. वीरपत्नी RV, MBh, etc वीरभार्या L the words of

a h. शूरवाक्यानि n pl R worm of a h. वीरकीरः

MW.

to act like a h. 1 I वीराय Nom वीरायते Uttarar.

2 I (in drama.) नायकः .

having a base h. (said of drama) हीननायक mfn MW

the h. of a drama नेतृ m Dasar, Sāh, नायक (in dram.) a

secondary h. उपनायकः Sāh heroes वीरत्माकाः m pl MBh

abundance of heroes सुवीरता AV, TS — सुवीर्यम् RV, TBr

abounding in h. वीरवत् mfn RV accompanied by all h. सर्ववीर

mf (आ) n RV, AV, Kaus accompanied by h. वीरसमन्वित

mfn an ~~assembly~~ assemblyroom named 'the 5 h.', i.e. the 5 sons

of Pandu पञ्चवीरगोष्ठम् Das an army of h. वीरयुक्ताम्

attended by h. वीरसमन्वित mfn 'best of h.' वीरवरः

Kathās, Hit 'best of h.' — प्रवीरवरः Kathās.

chief of h. 1 I वीरवरः Kasikh — वीरशः L

— वीरः Kathās.

conquering all h. सर्ववीरजित mfn Pañcar consisting in

excellent h. सुवीर mf (आ) n RV, AV, VS, S, SāṅkhGr

स्पाहिवीर mfn RV consisting of all h. सर्ववीर mf (आ) n RV, AV,

Kaus consisting of the heads of h. शूरमूर्धमय mf (ई) n

Kathās containing excellent h. सुवीर mf (आ) n RV, AV, VS,

TS, SāṅkhGr a country destitute of h. अवीरम् SBr deprived

of h. निवीर mfn TS the drink of h. वीरपाणम्, वीरपाणकम्,

वीरपाणम्

(L a family of h. वीरगौतम MarkP forming the ornament

of h. वीरपेशम् m RV generating h. वीरजनन mfn MaitrS

having a multitude of h. शूरग्राम mfn RV having excellent h.

सुवीर mf (आ) n RV, AV, VS, TS, SāṅkGr joined with h.

सथवीर mfn RV, सहवीर leading all h. सर्ववीर

mf (आ) n RV, AV, Kauś lord of an army of h. वीरयकेश्वरः

Pāncar ^{the lord of the} ~~h.~~ सप्तति m MW (a village) the men of which

are h. वीरपुरुषक mfn Pat the murder of h. वीरहत्यम

VS, TBr not standing out h. अवीरघ्नस्थ mfn Kāth possessed

of going ^{h.} ~~h.~~ such as sons शयद्वीर mfn Sāy preceding h.

प्रवीर mfn RV 10.103.5 procuring h. वीरविद् mfn AV

promoting h. वीरयोगवद् mfn MBh 13.6 526 ^h refreshing h.

वीरवक्षण mfn RV relating to all h. सर्ववीर mf (आ) n

RV, AV, Kaus' resisting h. वीरयोगसह mfn MBh 13.6526(B) rich

in h. सुवीर mf (आ) n RV, AV, VS, TS, SāṅkhGr strengthening h.

वीरवक्षज mfn RV surrounded by h. अभिवीर mfn V 10.

103.5 — अभिसलन m RV 10.103.5 together with h.

सहवीर mfn RV, VS without h. अवीर mfn ~~Balar~~ Balar.

'hero-forming' 1 I वीरकरा MBh (B. वीरकरा).

'hero-bearing' 1 I वीरसू f RV, etc.

heroic adj 1 I शीर^{११} f (ई) MW वीरवत् RV

शीर^{११}वत् Kāv, VarBrS, Kathās वीर f (आ) n L

शूर RV, MBh वीरशालिन MBh.

1 II शूरविक्रम Kām (ī as Indra, the Maruts etc)

नय युद्धानिवर्तिन L वाजिन RV, etc.

विशुक्रतु RV वीरयु RV वीरिन्य RV शूरविद्य

Kathās शुवीर f (आ) RV, AV, VS.

all h. सर्ववीर f (आ) RV, AV, Kaus' consisting in h.

words वीरवाक्यमय f (ई) Kathās having a h. husband

शूरपुत्रो RV having a h. son शूरपुत्रा RV having h.

courage वीरशुणम् RV having h. strength वीरशुणम् RV

— शूरवल्लः Lalit a h. Brāhma विप्रवीरः Kathās the h.

branch of dramatic art शास्त्रम् W, आरम्भः an h. death

वीराध्वनं m VP.

h. deed 1 I वीरव्रतचर्या Balar वीर्यम् (ifc f ना)

RV, etc.

1 II वीर्यम् (with or scil अपरम्) RV.

h. duty वीरव्रतचर्या Balar h. fame वीरवादः Mear

a h. man वीरपुरुषः (ifc f आ) R, Hariv, etc an h. man नरवीरः

MBh h. nature वीरभावः Venis a h. word वीरवाक्यम् MarkP

more h. शूरतर mfn V most h. शूरतम MBh very h.

सुविक्रान्त ŚaaringP 'your h. worship' (in reverential address)

वीरभवत् m Kathas.

one who acts heroically with regard to anything ॥ 1 II ॥

शूरः

(loc, instr, comp, ifc ५ आ) RV, etc.

one who acts h. towards any one शूरः (loc) RV, etc.

the heroine in a drama 1 I नायिका Sāh, etc.

the h. of a poem (as Sita etc.) of mixed character

दिव्यादिव्या W.

the h. of a poem (as Sita etc.) of mixed origin

दिव्यादिव्या W. a kind of h. मैगिनी Bhar.

heroism n 1 I वीरता, वीरत्वम् VS, MBh, etc — शूरता,

शूरत्वम् Kāv, Sāh — शौर्यम् ŚBr, etc — वीर्यम् (ifc f अ

व, etc — विक्रमः MBh, Kāv, etc — पराक्रमः, पराक्रमाः

m pl (ifc f अ) MBh, Kāv, etc.

1 II आरभति Rājat — उराहवर्धनम् L — उपक्रमः

L — आरभति L — नृकारः Subh — पूनषकारः

MBh, Kāv, etc — पौरुषम् MBh, Kāv, etc, ^{९९} पौरुषम् MārkaP —

विक्रमणम् MBh — विक्रान्ति f Rājat — वीर — (in dram.

~~वीरः~~ वीरः Bhar, Daśar, Sāh, etc — वीरभावः Venis —

वीरव्रतम् Bālar — वैरम् (exc ptionally, वैरः (?), ifc f अ

W वैरिता, वैरितम् W शिवर n RV, AV शुटीरता,

शुटीरत्वम्, शुटीर्यम् L — (?) शूरः Kāv शौरीर्यम् L,

शौरीर्यम् शौरीरता R (in युद्धशौरीरता) —

सुविक्रान्तम् MBh सुवीर्यम् RV, R.

acquired by h. शौरीपात्रित mfn W a collection of

persons of h. शौरीरता m Venis displaying h. at will

कामवीर्यः MBh 1.1240.3.14-60 endowed with h. and other

virtu s शौरीर्यमित mfn Sāh ^{great} h. शौरीर्यम् MW h. (as

one of the asas) शुद्धवीरः Sāh h. in battle युद्धशौरीरता

R h. (reckoned) as purchase money वीर्यशुक्लम् Bāgh, BhP

increasing h. शीघ्रतया mfn BhP intoxicat-d by h. शीघ्रतया -

दिन mfn Das (in rhet.) liberal h. शानवीरः

Bhar शानवीरः ~~Sāh~~ Sāh ocean of h. शीघ्रसागरः

Venis of great pavor and h. महावीरपराक्रम mfn MBh possess-

ing h. शीघ्रतया mfn MBh purchased by h. वीर्यपण

mf (रा) n BhP the Rasa of h. वीररसः MW the senti-

ment of h. मृताह्वयः (scil रसः) L strengthened h.

बलशील MBh strengthening h. शीघ्रतया mfn BhP vir-

tuous h. धूमवीरम् Sāh want of h. अशीरम् with h. वीर्या

ind (instr.) RV without h. अविक्रम mfn Kir 2.15.

to show h. 1 I वीराय

Nom वीरायते

Uttarar.

'hero-sitting' 1 II वीरासनम् W.

'hero-town' 1 II शूरपुरम्

Kathās, Rājat.

hero-world 1 II वीरलोकः

MBh, R.

heron n 1 II अरिष्टः L — आमिषप्रियः L —

कमनच्छदः L — काङ्क्षारु m L, (काङ्क्षारु ?) —

कालपृष्ठः L — किंशारु m L — कृशयन्त्रु m Gal

— कालपुच्छः L — क्रूरः L — क्रूरकृकरः Gal —

स्वरः L — जलाटनः L — दंशवदनः L — दीर्घपद्,

दीर्घपाद् m L, दीर्घपादः L — ध्वमाङ्गा L —

पक्षबिन्दु m L — पर्वटः L — पात्रटीरः (?) (only L)

— प्रयोऽपत्यः L — रणालङ्करणः L — लोहपृष्ठः

L — सदंशवदनः L — स्कन्धः W — स्कन्धमल्लकः L

— हृदयात्मन m L.

the blue h. नीलक्रीयः L 'fellow-lodger of the h.'

वक्रसहवासिन m Kuval the 5 days during which even the

h. eats no fish वक्रपञ्चकम् Cat having h.'s fea-

thers (as an arrow) कङ्कुवाजित mfn MBh a h. (the

first h. is supposed to be a son of Surasax MBh 1.2633) कङ्कुः

VS 24.31, SV, MBh, Mricch, etc a h.'s feather (fixed on an

arrow) कङ्कुपत्रम् R, Ragh h.'s mouth कङ्कुवदनम्

Venis.

a kind of h. 1 II वक्रः (वक्र) Mn, MBh, etc — भ्रूवक्रः

रक्तशीर्षकः car — शिशिन — m L — स्वल्पकङ्कुः

MW, शूकाकः — वक्रवत् ind Mn, Can. .

lurking like a h. वक्राकीन mfn MBh one who acts

like a h. वक्रवृत्ति mfn Mn, Yājñ a sort of bird (of the h.

new kind, more commonly called (Sarali) शरालि f L.

herpes 1 I पाप्मा Car (also pl) Susr.

111-पद्मव्रणः L.

not becoming diseased with herpes अपामंभविष्णु

mfn MaitrS.

hesitate vb 1 I आशङ्क, आशङ्कते (seldom

आशङ्कति MBh, R, Kathās, Hit, etc — शङ्क cl 1 शङ्कते

(ep. also P) MBh, Kāv, etc — संशी, संशते MBh, Kāv, etc.

1 II उदीक्ष, उदीक्षते — जिह्वाय Nom

जिह्वायते

(with inf) Heat 1.1.1. — द्विद्भीभू — प्रतिशङ्क,

प्रतिशङ्कते MBh — विकारङ्क, विकारङ्कते, विकारङ्कते

TandBr — विकृप्, विकल्पयते Hit — विचर caus

विचारयति Mn, MBh, etc — विचित desid विचिक्लसति

TS, Br, KathUp, MBh, BhP — विधी RV, AV — विप्रतिपद,

विप्रतिपद्यते MBh.

to h.

RV, AV

MBh to h. about doing anything ^{विमृशति} विमृश, ^{Sāh} —

विलम्ब, विलम्बते (rarely_P) ('with' or 'to' प्राति) Gaut, MBh,

etc — विशङ्का (with कृ, कुरुते) — संसज्ज

pass संसज्यते, संसज्जते MBh, R — संकृप caus संकल्पयति,

संकल्पयत R — संज्ज (सज्ज) pass सज्यते

(generally सज्जते, ep. also सज्जाति) MBh, R — स्था

cl 1 तिष्ठते RV, etc.

19987

1

one who hesitates to hold a firm opinion 1 II संदिग्ध -

निश्चय

mfn R.

hesitating ^{adj} 1 I આશંકિન્ .

1 II સંસજ્ઞમાન MBh.

not h. 1 I અવિશંકિત MBh 5.490, BhP, etc —

અવિચારયત Mn, R.

1 II અવિકલ્પ Kathās, Pañcat — અવિકલ્પક

MBh — અવિદીધયુ RV 4.31.7 — અવિશંક MBh 3.

2171 and 13.2747 — અવિદ્વલ Kathās — અસજ્ઞમાન

MBh 5.1532.

of h. disposition શંકાશીલ MW.

hesitatingly n 1 II सवि लम्बम ind Rājat.

uttered h. कृवि त SamhUp 7.3.

hesitation n 1 I विशङ्का MBh — शङ्का (ifc f आ

MBh, Kāv, etc — विचारणम् MBh, Kāv, etc, विचारणा

— विचारितम् MBh, Mricch, Pāncat, विचारितानि n pl —

संशयः (ifc f आ) ĀsvSr, Mn, MBh, etc.

1 II विकल्पः MBh, Kāv, etc — विकल्पा MBh, R —

विचारः (ifc f आ) R, Kathās, BhP — विहृतम् Dāsār, Sāh

— संदिग्धता MW, संदिग्धत्वम् Sāh.

no h. 1 I अविशङ्का MBh, Hariv, etc .

absence of h. निशङ्का having h. संशङ्क mfn

Kathās having ~~no~~ no h. अपशङ्क mfn h. (as to

विवक्षा comp) MBh, R.

without h. 1 I अविशङ्कितम् ind R 5.90.13, Susr _____

अविशङ्कया instr ind MBh, Hariv, etc _____ निःशङ्कया

ind SarnGP.

1 II अविकल्पम् ind Kād, Pañcat, Kathās _____

निःशङ्कम् ind ŚamK _____ निर्विकल्पम् ind Pañc _____

निर्विशङ्कम्, निर्विशङ्केन ind Susr, R _____ भृश _____ mfn ibc ,

भृशम् ind MBh _____ विशङ्कया ind BhP.

hesternal 1 I हास्तन mf (इ) N n MBh, हास्त

mfn Pan 4.2.105.

heterodox 1 I अन्यतीर्थिक mfn Jātakam.

1 II तैत्तिरिक mfn Kārand 11.62 — वृष्णि mfn L.

° Brahman who reads ^{h.} heterodox works असद्व्यक्त

m L a h. doctrine कुदर्शनम् — कुपयः a h.

philosophical doctrine (as that of the Sāṃkhyas, etc.) कुदृष्टि

f Mn 12.95, Kad one who has adopted a h. doctrine कुदृष्टिन्

mfn Kadx a reciter of h. works अजपः L.

heterodoxy 1 II પરમતમ W.

2I પાપણ્ડતા Inscr.

2 II અપથમ L — અસદ્વાદઃ BhP — કુશાસનમ

to take up (as h.) અભિયા (પાપણ્ડમ) BhP.

heterogeneity 1 I વૈધર્મ્યમ Susr, Kan, etc.

heterogeneous adj 1 I विजाति Kull, विजातीय

~~MBh~~ Sarvad, Kull.

1 II उच्चनीच MBh — उच्चावच — वैमात्र

Buddh. —

any collection of h. objects प्रकीर्णकम् Vam 1.3.

12. —

heterogeneousness n 1 I वैजात्यम् Sarvad.

1 II वैवर्ण्यम् W.

hew vb 1 I वृश्च cl 6 वृश्चति RV, etc — चिद्

cl 7 चिनत्ति, चिन्ते (cl 9 Divyāv 27) RV, AV, VS, etc.

to h. asunder निष्कृत्, निष्कृन्तति (ep. also

Ā) RV, SBr, MBh to h. at आविहन्, आविहन्ति MBh 3.10654. ~~to~~

to h. down
h. down 1 I निष्कृत्, निष्कृन्तति, निष्कृन्ते KātyŚr, MBh, R, Susr,

etc.

1 II निहन्, निहन्ति RV, etc — निहन्, निहन्ति

RV, etc.

to h. in pieces 1 I विवृश्च, विवृश्चति RV, AV, BhP.

1 II विनिष्कृत्, विनिष्कृन्तति MBh — विशातय

Nom विशातयति MBh,R.

to h.off 1 I प्रवृश्च, प्रवृश्चति AV,Br,Bhatt.

1 II शद् caus शातयति, शातयत AV,etc — ह

cl 1 (Dhātup 22.2) हरति, हरत Mn,MBh,etc.

to h. out पिश (पिंश) cl 1 6 (Dhātup 28.143) पिंशति,

Ved/also पिंशति .

hewing down 1 II विनिकृन्तन mfn R.

hewing off शातन mf (ई) n Nir, Kāv, Kathās.

hewing asunder 1 II प्रविघटनम् Mcar.

h. down 1 I विदारणम् Inscr.

h. in pieces विशातनम् MBh — विघटनम् Inscr,

Vcar, Kād h. o. f प्रविघटनम् Mcar.

ady
hewn (1 II तण्ट ~~mfn~~ L.

h. down 1 II प्रहृत ~~mfn~~ Subh — ताण्टकः तृ, तः

Rajat.

h. off 1 II पविद्यटित ~~mfn~~ Mear — प्रवृक्ता

~~mfn~~ BhP.

h. out वितण्ट ~~mfn~~ SBr not h. off with an axe

अपरशुवृक्ता ~~mfn~~ TS, SBr to be h. down लव्य ~~mfn~~ Bhatt.

hexade n1 I षट्कम् Nir, ĀsvŚr, MBh, etc.

1 II षट्कम् Vartt on Paṇ 5.2.29.

consisting of nine hexades नवषट्क mfn.

hexagon n 1 I षड्भुजः, षड्भुजम् (?) Col.

1 II तस्दी .

hexagonal 1 I षड्भुज (Cat), षड्भुजक (Hcat), षड्भुजि

(MBh, VarBrS) mfn.

1 II षड्भुज mfn L.

hiatus 1 I विवृत्ति f Prāt.

1 II स्वरान्तरम् MW, विवृत्ति f.

an apparent h. विवृत्त्यभिप्रायः Prāt connected with a

h. विवृत्ति mfn Prāt a h. between a long and short syllable

वत्सानुसारिणी (scil विवृत्ति) Māṇḍś, वत्सानुसृज f

TPrāt, Sch h. between a long syllable अनुसृतवत्सा

(scil. विवृत्ति) Pratiñās a h. between a short and long

syllable वत्सानुसृता Māṇḍś, वत्सानुसृति f TPrāt, Sch,

वत्सानुसृज f TPrāt, Sch h. between a short syllable

अनुसृतवत्सा (scil. विवृत्ति) Pratiñās, the h. between

two words in a sentence पदवृत्ति f RPrāt (prob.) a kind

of h. पञ्चाक्षपदवृत्ति f L.

Hibiscus abelmoschus the seeds smelling of musk when

rubbed 1 II कालकस्तूरी W.

the plant H. abelmoschus कस्तूरी ,L.

(prob.) Hibiscus Cannabinus 1 I प्रस्थिका Bhpr ____

बालमूलिका Bhpr ____ मयूर विदला Bhpr ____ मायिका

Bhpr ____ पकवाला Npr.

1 II चिन्मयुष्पी L ____ छिन्नपत्री L ____ दृढवल्का

L ____ मयूरिका L.

the plant Hibiscus Kirtus 1 II अर्कयुष्पी Suar.

Hibiscus Moschatus 1 II मत्त .

Hibiscus mutabilis 1 I ^{९९} प्रपोण्डुशिकम् Susr _____

स्थलकमलिनी Megh _____ स्थलासालिनी Kād _____

स्थलनलिनी BhP, Kād _____ पद्मचारिणी Bhpr _____

चारणी Npr .

1 II अम्बुरुहा _____ चारटी L, चारिटी Gal _____

कातपत्तः L _____ तरणी L _____ तर्पिणी L _____

दृष्टिकृत ^{दृष्टिकृतम्} _____, ~~दृष्टिकृतः~~ ^{दृष्टिकृतम्} L _____ देना

_____ पद्मा L _____ पद्मावती L _____ पद्माद्वा L _____

पुण्डरिन् m L _____ पुण्करनाडी L _____ पुण्करपाणिका, पुण्करपर्णी

L _____ पुण्करिणी L _____ मालकम् L _____ रम्भा L

— लक्ष्मीशैफा L — वज्जुलः L — वपुष्मा L
 — शालपुष्पम् L — शैफा L — सुगन्धमूला L, रास्ना
 — सुपुष्करा L — सुपुष्पम् (only L) — स्थलपद्मिनी
 L — स्थलरुहा L — स्थलजातपद्मिनी.

H.

the flower of ~~Hikixxxxx~~ mutabilis 1 I स्थलकमलम्

Gīt, Dhanv, Bhpr — स्थलारविन्दम् Kum — स्थलनीरजम्

Pāncar — स्थलपद्मः Pāncar, Bhatt.

1 II पुण्डरीयकम् L — साधुपुष्पम् L —

सानुजम् L.

the plant of H. mutabilis अन्यथा L — लक्ष्मी (ifc

mfn (इ) n the shrub H. mutabilis अतिचरा .

Hibiscus Phoeniceus 1 II पचत m L — पुष्परक्तः L

— रक्तसूर्यभाणि m — सूर्यकान्तः W — सूर्यभाणि

m L.

the shrub H. phoeniceus सूर्यभाणिवृक्षः MW.

Hibiscus populneoides 1 I पारुदारु m Npr —

छायावृक्षः Npr.

1 II कच्छः (कच्छा, कच्छम् L) L — कन्दराकः L

the tree H. populneoides कवयः L H. populneoides

क्षिप्रपाकिन् m L — फलपाकिन् L — सुपाश्वः L .

Hibiscus rosa sinensis 1 II त्रिशन्ध्यकुसुमा L —

प्रातिका L — रक्तपिण्डः L, रक्तपुष्पः

— वरासनम L — सदाफला, सदाफली L — संधिजा

L — संधिवेली L, संध्यकुसुमा L — सुकुमारा L

the blossom of H. rosa sinensis नलदः, नलदम् L

flower of H. rosa sinensis रक्तपिण्डम् L. the plant H.rosa

sinensis अर्कप्रीया L.

hiccup 1 I हिक्का Susr, R, Hariv, हिक्किका MBh, हिक्कितम्

Pat. _____

1 II अनुबन्धी f L गम्भीरा W.

hiccough (~~hiccough~~ h.) शिणिका L a kind of hic-

cough (h.) यमिका (scil. हिक्का) Bhpr hiccough (

h.) वातसञ्चारः L h. हल्लासः, हल्लासकः — हैका L, हिक्का

a kind of h. अन्नजा ŚārngS — ~~†~~ श्वासहिक्का

Car suffering from h. हिक्किन mfn Susr to h. (hiccough)

हिक्का cl 1 (Dhatup 21.1) हिक्कति, हिक्कते Pat, VarBrS,

Susr to cause to h. हिक्क caus हिक्कयति Susr.

hid adj 1 II हावित

— मनीत, उपहृत .

hid in प्रातृत (instr or comp) RV, etc.

hidden adj 1 I गूढ

RV, etc

— गुप्त

Bhartr,

Pāncat, Kathās, etc

— पञ्चम

Mn MBh, etc, प्रच्छादित R,

Susr

— निन्दित

Ratnāv, Kathās, Rājat.

1 II अन्तरित

— अन्तर्गत, अन्तर्गमिन—

अन्तर्लीन

— अन्तर्हित

— अपगृह

RV

— अपमृग्यत

RV 10.52.4 — अपीच्य RV — अप्रकाश f (आ) Mn

— उपगुप्त — उपगू VarBrS, BhP — उपच्यन्त

MBh 1.6006, Mn — उपमृष्ट TBr 3.2.9.4 — निष् Sak,

Pañcat etc — पत्त (Ved, Pāṇ 7.2.34) RV 1.132.6, AV

9.5.9, (quotation in) Pāṇ 7.2.34 Kās, गतित (class) Pāṇ 7.

2.34 Kās' — छन्न MBh 3 f, R 2.5, BhP, Kathās, Rājat

— निगूट RV, (निगूह) etc — निण्य RV —

निदिशत RV 8.92.11 — निवृत्त MBh, Kāv, etc — पराभूत

RV, AV — परोक्ष्य f (आ) BhP — पिहित MBh, Kāv,

etc — प्रतिच्यन्त MBh, Kāv etc — प्रश्चित MBh —

वारित MBh, Kāv, etc — विगूढ BhP — विनिगूहित

VarBrS — विनिगूढ Kāv, Kathās — विपद्य Kathās — विनीन-

MaitrUp, MBh etc — ^{वीत}~~विनीन~~ RV — ^{संतीन}~~वीत~~ MBh, R —

^{संवीत}~~संवीत~~ Hxavir Hariv — (in rhet) ^{संवृत}~~संवीत~~ — संवृति

ApSr — ~~विपद्य~~ MBh — संनिभृत Hit (v.1.) —

स्थगित Kāv, VarBrS, Rājat.

not hidden 1 I अनिगुप्त Hir.

completely hidden from view संगूढ having a h. meaning

गूढार्थः Vām 2.1.11 & 14 — संगुप्तार्थ Kull on Mn 8.153

having a h. sense निगूढार्थ ^{अन्तर्गूढवि} having h. poison within

having the face h. सद्यवक्त्र Mricch having the feet h. in

गूढपाद (in comp) SārṅgP (Hit), गूढाक्षि m L (in

rhet.) a h. allusion गाम्भीर्यम् Pratāpar h. (a meaning)

तिरोहित RV 3.9.5, SBr 1, AitBr 8.27, Mn etc h. by

परिगुणित (instr) R h. by time कालान्तरावृत्त 'h. by

Vishnu विष्णुगुप्तः MW h. disease अज्ञातशस्त्रम् m RV 10.161.

1, AV h. from अन्तर्हित (with abl) h. from the world

कूपरोक्ष MBh a h. gift गुप्तदानम् W h. in निकीन (loc or

comp) AV, Var, Kāv, etc h. in a well कूपराय MBh 5 160.102

h. intention अन्तराकृतम् ~~h. in~~ h. meaning संगुप्तायः MBh

मर्मन n
 (Kāv, etc 'h. part' गोहिरम् L 'the h. part of the body' अप्सम

n RV, AV, SV a h. place समुपद्वरः MBh a h. sword कूटखट्वाः

R 6.80.4 in a h. place गुप्ते loc ind Kathās 75 a kind

of artificial sentence which has object h. कर्मगुप्तम् Sārṅg

a letter having a h. meaning संगुप्तलेखः not h. from view

निरन्तर f (आ) W 'of a h. character' गुप्तशील f (आ)

one who has h. his property हितावत् RV a phrase the verb of

which is h. क्रियागुप्तम् SārṅgP previously h. away (as a trea-

sure) पूर्वोपनिहित Mn 8.37 a result which is h. in the

future अदृष्टफलम् ruling in a h. manner (as Varuṇa) गम्भीरशंस

RV 8.87.6 a sentence ~~wh~~ with a h. subject कारकगुप्ति f

Sāh thinking one's self h. रहोमानिन् Jātak.

well hidden 1 I सुगुप्त Kāv, Pañcat — सिगुप्त

MBh .

1 II निगूढतर Pañc — सुगुप्तर Pañcat — सुप्रगुप्त

Kāv — सुसंवृत MBh, R.

a well of which the mouth is hidden अन्यकूपः 'h.-blossm-

ed' गूढपुष्पकः L 'h.-bodied' गूढाङ्गः L 'h.-footed' गूढपद-

m, गूढपादः MBh 8.5.407, ~~गूढाङ्गः~~ गूढाङ्गः m L 'h.-fruited

गूढफलः L, गुडफल 'h.-leaved' गूढपत्रः L

'h.-minded गुप्तमति m HParis 1.269.

to be hidden 1 I गुह्य (Pān 3.1.109 Kās g दण्डादि)

RV, AV, etc गुहितव्य MBh 3.10613 गोपनीय (with

abl) Sāh 6. $\frac{140}{141}$ गोपायितव्य Kād 6.400.

1 II उपगूह्य वत्य Pān 3.1.97 Vārtt 1

Pat निगूहनीय W प्रच्छाद्य Kāv संवरणीय

Prasannar स्थगयितव्य Pañcat.

to be completely hidden संगोपनीय Pañcar to be kept h.

गोप्य Daś 8. 80, Pañcat, Kathās, Hit.

having hidden 1 I उपगूह्य ind p, उपगूह्य ep —

प्रच्छाद्य ind MBh.

hiding उपगूह्य ind p उपगूह्य ep.

hide n 1 I कृत्ति f RV 8.90.6, VS, AV परिन् n

RV, AV 4 f 10 ff, TS etc.

1 II कृता MānGr, कृति गावः रुवी TBr 1 f,

TāndyaBr 16.6.2, ŚāṅkhBr 25.15, KātyŚr 22, Lāṭy 8.2.1 ---

दुति m RV, AV, Br, Mn, MBh etc.

covered with ~~hides~~ चर्मिन mfn (g नीहादि) Caran covered

with the h. of चर्मवृत mfn ifc L defended by a h. चर्म mfn

W h. of cows लेय f RV, etc h. of goats लेय f RV, etc

the h. of the eta एतः RV the h. on which the religious stu-

dent sits (usually the skin of an antelope) कृत्ति f W the

h. on which the religious student sleeps (usually the skin of an

an antelope) कृत्ति f W made of h. चर्म mfn Pān 6.4.144

Vārtt 2 wearing braided hair and covered with a h. जटाजिनिन

mfn MBh 1.4917 without a h. निरजिन mfn L covered with ^{hides} ~~h~~

चर्मवत mfn Pān 8.2.12, Kās multitude of h. चर्मणम् ^{भिक्षादि} ~~g~~
भिक्षादि.

~~भिक्षु~~ playing at hide and seek 1 I नपट्यया Nalac — नित्य-

क्रीडा BhP.

1 II नेत्रबन्धः BhP.

hide vb 1 I गृह cl 1 गूहति, गूहते RV, etc —

गुप्त S1s 16.30.

1 II अन्तर्धा, अन्तर्धत्ते — अपगृह RV, AV —

अपनिधा TBr, etc — अपवृ caus अपवारयति —

अवगृह, अवगूहति (AV 20.133.4, SBr) अवगृहते

(Kāty'Sr, etc) VarBrS, Pañcat — आच्छद्, आच्छादयति MBh, R, etc

— आवृ, आवृणोति — उपगृह्, उपगूहात SBr,

Kāty'Sr — कर्णु c1 2 कर्णोति, कर्णोति (Pañ 7.3.90) कर्णुते

AV 7.1.2, 10.2.18, 18.4.59, Dhāt — गुप्तीकृ Uttamac 231

— गोपय caus from गुप् or Nom गोपयति, गोपयते Pañcat,

RV 1.2.5 Sāy, Mn 10.59 Kull — गोपाय Nom गोपायति

Amar, Rājāt 5.222, Dhūrtas 1.30 — कृद् caus (or c1 10)

कृदयति (once कृदयति AitBr 1.30, कृन्दयति [fr √ कृन्]

Dhātup 32.41, ep also Ā MBh, R 5.90.16 — तिरय Nom

तिरयति Mālatīm 9 30, Śis 4. 64, Ratnāv, etc — निगृह्,

निगूहति, निगूहते MBh, R, etc — निगूह, निगूहयति

(Pāṇ)

6.4.89) Pañc 6. $\frac{84}{85}$ — प्रच्छद्, प्रच्छादयति, प्रच्छादयते Mn, MBh

etc, प्रच्छन्नीभू L.

1 III कूल cl 1 कूलति Dhātup 15.18 — गड्

cl 10 गडयति Dhātup 25.84 — हुग cl 1 हुगति

Dhātup 19.26.

2 II प्रतिच्छद्, प्रतिच्छादयति Kauś, MBh, etc — रक्ष

cl 1 रक्षते RV 9.68.4 — विनिगूह, विनिगूहति MBh, R

वृ cl 5.9.1 वृणोति, वृणुते, वृणाति, वृणीते, वरति, वरते RV, etc

— वृ caus pass वार्यति, वार्यते RV, etc — सली,

संकीर्णते

MBh, R

संवृ, संवृणोति, संवृणुते MBh,

Kāv, etc

संच्छद

caus

संच्छादयति

SBr, MBh, etc

समुपाविश caus समुपावेशयति Hparis स्थग cl 1

स्थगति Dhātup 19.28, caus स्थगयति Kāv, VarBrS, etc.

निद्ववादिन्

a defendant who prevaricates to hide the truth

निद्ववादिन्

m W a defendant who tries to h. the truth

to h. cautiously अर्थापय Nom अर्थापयति (Pān 3.1.25 Comm)

Naish to h. down in की cl 4 (Dhātup 26.30) कीयते (Ved also कियते)

(loc) MBh, Kāv, etc to h. from कु cl 2 (Dhātup 24.73) कुते

(Ved and ep also क्विति, क्ववति, क्ववते) (dat) Pān 1.4.34.

to hide one's self 1 I अन्तर्धा, अन्तर्धत्ते — निक्षी,

निक्षीयते (rarely_P) RV, etc.

1 II अपनिक्षी A RV 10.84.7, SBr — आव्ये P A

— यत cl 1 यतति — तिरौभू, तिरौभवति AV 8.1.7,

SBr, Ragh, etc, pass तिरौभूयते KapS 1.121, Sch — प्रकाशय

इ, प्रकाशय-चर Br, Kāth — विक्षी, विक्षीयते MBh, Kāv, etc —

कथं संगम — संनिक्षी, संनिक्षीयते R.

to hide one's self from तिरौधा, तिरौधत्ते (abl) KenUp, Ragh

10 f, BhP, etc to h. one's self among उपम्लुच्य P (with gen) SBr

1.2.5.8 to h. one's self in अवक्षी A (loc) R 6.99.43 —

a witness who pervaricates to h. the truth

निद्रववादिन

m W

a

witness who tries to h. the truth निद्रववादिन m W.

to be hidden 1 II प्रकायं ३, प्रकायं चर Br, Kāth.

difficult to be hidden दुरवच्छद mfn BhP 10.62.27 'to caus

to hide' चत् caus चातयति, चातयते RV 4.17.9, 10.155.1, AV 4.19

to wish to h. away गृह desid जुघुक्षति RV 8.31.7.

hideous adj 1 I बीभत्स f (आ) SāṅkhBr, ŚrS, MBh, etc

द्वाररूपिन W.

1 II उग्रपश्य विस्फ f (इका) Vet

विशङ्क f (आ (L) ई) Mālatīm, Pañcat, Kathās.

anything hideous बीभत्स Mālatīm anything very h.

सुद्वोरम् MBh having a hideous shape विकटमूर्ति MW a h. appear-

ance द्वाररूपम् W a h. sight बीभत्स Mālatīm h. (the

Maruts) द्वारवर्ष RV 1.19.5 & 64.2 very h. सुबीभत्स MBh

'h.-faced' विकटवदनः Kathās.

hiding adj 1 I अपगूहमान AV 19.56.2, RV 7.104.17

आच्छादक Say (on RV) आवरण Ragh पिदधत W

पिधायक f (इका) Vedāntas, पिधायिन् Dharmaśarm

छादिन् ifc VarBr 30.18 लीन् MBh, Kāv, etc

व्यवधायक f (इका) W.

1 II निगूहक L निक्षीयमान BhP प्रच्छादन .

hiding arrows ^W इगूह Kaus.

hiding one's self 1 I अन्तर्दधान .

1 II चतत RV 1.65.1, 10.46.2, चतिन् RV 6.19.4

वत्र RV व्यावृण्वान BhP 1.11.38 (B व्यापृमाण).

hiding one's self in अवलीन (loc) R 5.25.13 h. well

संगोपन

Pāncar.

wishing to hide I संजुषु, Bhatt.

hiding n 1 I गूहनम् MBh 11.12 — गौपनम् Sāh,

Sarvad, Kull on Mn 9.72 — गुप्ति f Kām (Hit), Sāh, Sarvad

15.

1 II अपथा RV 2.12.3 — अपलपनम् — अवगुण्ठनम् Mricch,

Kād — अवगूहनम् KātyŚr — आच्छादनम् KātyŚr — आच्छादकलम्

Vedāntas — आवृति f — द्वयः, ~~द्वयम्~~ द्वयनम्.

the act of hiding 1 I निगूहनम् Kāv — उपगूहनम् KātyŚr.

1 II आवरणम् Suśr, Ragh — स्थगनम् Rājat.

(perhaps) abiding in a very remote hiding place महाबलस्थ

mfn RV 1.133.3 the act of h. well संगोपनम् Sāh dwelling

in h. places गुहाशय mfn Ragh 4.72, Suśr having h.-places

गहनवत् mfn W h. from view व्यवधानम् Ragh h. one's self, ^{नित्यनम्}

hiding-place 1 I निलयः

TBr, MBh, etc —

गुहा (ganas वृषादि & भिक्षादि) VS 30.16, TBr 1, MBh, etc (1fc

f आ Hcat 1.7. & 10).

1 II अपगोहः RV 2.15.7 — अपावृत्ति f RV 8.66.3

उपलभः Jātakam कक्षः RV 10.24.4, VS

11.79 गहनम् RV 1.132.6, SBr 14.7.2.17, MBh, etc

गह्वरम् AV 12.2.53, MBh, R, etc — गृह (only acc गृहम् &

instr गृहा) f RV 1.67.6 — गोहः RV 4.21.6-8 — जसु

f RV 10.68.6 — निकायः R — न्ययन mf(इ)n

RV, AV प्रतङ्गम् acc — समुपद्वरः MBh.

the hiding-place of an animal आत्मगुप्ति f L h.-place

of anykind निवेशनम् (ifc f आ) RV, etc in a h.-place गृहा

Ved instr ind RV, AV, SBr 11.13 seeking a h.-place न्ययन —

११ नैशिन mfn MaitrS.
~~mfn MaitrS.~~

desire of hiding 1 II सज्जुक्षा W.

Elephantopus hieracium n 1 II अथहुपुष्पी .

a kind of Hieracium गोजिद्धा L a wild creeping plant

(species of hieracium) कुरसा L, गोजिद्धा .

higgle vb 1 I वस्नय Nom वस्नयति (only pr p वस्नयात्)

RV 6.47.21.

high adj 1 I उच्च — ऊर्ध्व f(आ) (BRD)

RV, AV, VS, SBr, AitBr etc (in class Sanskrit occurring

generally in compounds) — तुङ्ग f(आ) MBh, etc —

उन्नत

(figuratively) Kathās, Bhartr, Sāh, etc —

भक्षित

R, BhP, Kir, Susr, VarBrS, etc — प्राशु

MBh,

Kāv, etc — उच्चैः ind — उन्नत MBh, Śaṁ, Hit, etc.

1 II अट् ind L — अनन्युर Uttarar — अभ्रंलिह

Ragh 14.29, etc — उग्रा — उच्चैस्तन Dharmas —

उच्छ्रायिन् W — उच्छ्रयः W — उच्छ्रायैत —

उल्कट — उत्ताल Śis — उत्तुङ्ग — उद्यित

VarBrS, Ragh, etc.

2 II मथित RPrāt — उत्सृत Hariv 3926 (Yxx)

(v.1. उच्चरित) — उदग्रा R, Kathās, Ragh, etc — उदात्त

— उदात्त R, BhP — उदार f (आ and ई) (ganaबद्धादि

Pān 4.1.45)) — उदित RV, ChUp, Mn, etc, उदीत Naish1.83, 6.

52, 74 — उद्गुर L — उद्गत SBr, TBr, KātyŚr,

Suśr, etc — उद्गुर L — उद्गत MBh, Hariv (some-

times उद्गुत) — उद्यत MBh, R, BhP, Ragh, Kathās, etc

— उद्दिष्ट MBh, R — उद्दक्षित Kathās — उद्घातिमत Kathās

Amar, Śis, etc — उन्म — उपरिस्पृश RV 10.128.9, AV 5.

3.10 — ऊर्ध्वसान RV 10.99.7 — ऊर्ध्वसानु RV 1.152.5 —

ककुद्मन Hariv — ककुह, ककुभ RV, (v.1.) ककुहस्तिना

Nigh — दीर्घ f (आ) — प्रभूत SBr, etc — प्राज्य

A — प्राचिन्त Mricch — प्रान्त Var, Pañcat — बृहत्

f (अती) RV, etc — महत् RV, etc — रुढ — रुढस्कन्ध R

— समुच्च Kāśikh — समुच्छित MBh, Kāv, etc — समुत्तर

Kāśikh — समुत्तुङ्ग L, उत्तुङ्ग — समुद्धत MBh, Kāv, etc —

समुन्नत Kām — समुन्मुख Naish — सौम्य L —

सौख्य R.

not high 1 I अनुच्च — अनुर्ध्व.

any woman of high rank महिषी the arms of a person of

h. rank श्रीभुज (ifc) Daś as h. मात्र f (आ & १)

(ifc) as h. as a 'Sāl tree शालप्रांशु Ragh as h. as broad

निध 1, विश्वकुसम as h. as the heart हृदयसमिति

SāṅkhŚr 'banner (i.e. high) necked' ध्वजग्रीवः R to be h.

पुल्ल cl 1.6.10 पौलति, पुलति, पौलयति Dhātup 20.11, 32.61

प्रप्रास्ति

to be in a h. degree प्रप्रास्, RV 1.150.3 being h. कृद्वर्ग

being of h. caste शुद्धवर्ण W to be in h. spirits उद्धृष

(in class lang) उद्धृषति ~~xxxxxxx~~ द्वक् cl 1 द्वक्ते

bought at a h. price वेहुक् f (आ) L carrying one's head

h. उच्चैःशिरस Kum carrying the head h. उन्नतशिरस

equally h. सतीबृहत् TBr, PañcavBr exceedingly h. उच्चैस्तमाम

ind प्राच्यः ind Prab gaining a h. position अभ्युत्थानम्

Bhag, Ragh to grow h. मज्य cl 1 मज्यते having a h. opini-

on of one's self धृष्टमानिन् R having a h. position (said of

a saint) महत्तमपद Divyāv having h. banks महाकुल f (आ)

Nir 'having h. ~~maxx~~ peaks' भरुशुङ्गः BhP h. above (in rank)

परतः ind Rājat h. and low उच्चावय उत्तमाधम h.

as a mountain श्रीकाभ MBh, R h. back (as of elephant) पृष्ठ-

शिवरः, पृष्ठशिवरम् 'SarnGP a h. bamboo वैशराजः Hariv

a h. bank प्रतटम् ^(१) ~~ML~~ ML.

high births 1 I अभिजातता - कौलीनम् Kathās 3.182

(१) कौलीनम् Pañcat.

1 II अभिजातम्.

a high breast पयोधरोन्नति f Kāv h.-breasted मध्वस्तन

f(ई) Susr 'h.-crested' ऊच्छिरव MBh.

high degree 1 I प्रकर्षः MBh, Kāv, etc — आधिक्यम्.

1 II (met) पूरः (esp ifc) — प्रसासः Jātakam —

(fig) प्रस्तारः — प्रीति f Kathās, BhP — विक्रमः

VarBrS — वितानः, वितानम् Bhartr — विभ्रमः (ifc)

f आ) (also विभ्रमाः) Kāv, Kathās, etc — विस्तरः MBh,

Hariv, BhP — संरम्भः (ifc f आ) Kāv, Kathās —

संवेगः Uttar, Rājat — समाद f MBh, Kāv, etc —

सम्भारः (ifc f आ) Ratnāv, Vās — समुच्छ्रयः Hariv,

Susr — समुच्छ्रायः Susr, Dhātup.

high esteem बहुमति f Kir — बहुमानः MBh, Kāv, etc —

^{११} गौरवम् R, etc h. family उच्चगौत्रम् h. in degree गुरु f (वी)

RV, MBh, etc h. in price प्रिय f (आ) 'h.-interest'

शिखावृद्धि f Brihasp h., low and middling उत्तमाद्यममद्यम

h.-lying (as a country) स्थलीभूत Hariv a h. mountain गिरीन्ः

Kām 1.42, गिरीशः a h. mountain (touching the sky) अम्बरशीकः

a h. office उत्तमपदम् a h. official महामात्रः MBh, R, etc —

प्रोक्त भृत्यः Pañcat h. opinion बहुमति f Kir h. opinion of

अभिमानः

one's self बहुमति a h. place उच्चः स्थानम् सारंग — महस्थानम्

MW h. poetical composition चमत्कारः W — चमत्करणम् W.

high position 1 I समुन्नति f MBh, Kav, etc — समुच्छ्रयः

MBh, Kav, etc.

1 II प्रक्रिया

MBh, Rājat, Kathās

०१

व भवम्

Kāv,

Kathās, etc.

high power and art काव्यम् (often काव्यानि) RV, AV,

SBr 11 h. praise समनुकीर्तनम् MBh 'the h. priests of

Brahma' ब्रह्मपुरोहिताः m pl Lalit h. rank (compared to a creep-

ing plant) शीलता Rājat a h. road रथवीथी BhP —

पांसुकुली

L h. sea-tide अम्बुवर्धनम् L a h. shoulder

h. spiritual sate

पीनांसः

MBh h. (station) अग्रधर्मः (in comp). Divyān.

h. station कुलम् (in comp).

a high street (in a city) 1 I महापथः AitBr, Gaut,

Apast, etc.

1 II नरमार्गः Rājat — नैरन्मार्गः R.

a high tone तारः, तारम् TāndyaBr 7.1.7, TPrāt,

Sikshā, MBh 7, Mricch, etc h. value गौरवः R, etc h. water

उदीपः Rājat — उद्गारः R, Kās on Pān 3.3.29 a h. way

श्रीपथः L.

in a high degree 1 I परम् ind MBh, Kāv, etc — भूयसा

ind Kālid — नितान्त ifc नितान्तम् ind Kāv, etc.

1 II उच्चकः Kir — तमाम ind Naish 8 — दूरम्

ind (दूरं उन्मनीकृतं Prab 3. ²¹/₂₂) — नितराम् ind

Kāv, Pur — निरेव ind RV — प्रकर्ष 1bc and प्रकर्षीत

or प्रकर्षण ind MBh, Kāv, etc — बहल (1bc) —

बहुतराम् ind caus — व्यायतम् ind R — साधु ind

R, Kām, BhP — सुभगम् ind Śak, (v.l. for सुतराम्).

in a high tone कध्वम् ind BhP in a very h. degree

प्रोच्यैः ind Prab — सुदूरम् ind Das' in h. degree

अत्यूर्जितम् ind Mālatīm in h. spirits भावित MBh —

मनस्विन् R a kind of h.-growing Dūrvā grass राजदूवा f

Prayogar living on h. (Vishṇu) गिरिशित् RV 1.154.3.

a kind of high number 1 II an ch 3 m (f ?) Lalit _____

१
कल Buddh, L — स्वे लुद Buddh, L — गणनागति १ इति

Lalit 12.161 f ^{पद्मम्} पद्मः Buddh ^{तिष्ठति} तिष्ठति Buddh, L,

निटिलिम्भम् Lalit 12.158 f पताका MBh, महापद्म Nilak

पञ्चोपमः, पञ्चोपमम्, प्रमात्रः, प्रमात्रम् (?) Buddh प्रवश्म

Buddh बुद्ध   Buddh मुद्राबुद्ध   Buddh

मरु २ (Prob f) Buddh (also मरु १) मरु १ Buddh

वि० संज्ञा गति, वि० संज्ञा वति   f Buddh   वि० संज्ञा लस

n Buddh शिवमात्रम्, शिवमात्रः Buddh समाप्तम्

Buddh सर्वकलम Lalit सलिलकम (ifc f आ)

Sāṅkṣr . (applied to a period of years) पूर्वम् Buddh.

to make high 1 II उच्चैः कृ Kir 2.46 उदात्तय

Nom उदात्तयति.

to make in high spirits उद्धृष्ट caus उद्धृष्यति RV 5.21.5,

10.103.10, AV 5.20.8 a man in h. in honour मानुङ्गः Cat.

a man in high rank 1 I महामनुष्यः Kathās उच्चैः शिरसि
महामनः

Kum .

1 II महामात्रः MBh, R, etc.

not in high place अनुद्धतः TBr not standing h. अनौद्धत्यम्

(said of the water of a river) Kir *** not too h. नात्युच्च L,

नालुच्छित Bhag of a h. family रूटवंश Daśar of a h.

rank श्रीमत ChUp, MBh, R, etc of h. birthजातिमत R (G) 2.75.

21 of h. consequence उद्गमर Prab, Bālar, etc, उद्गमर of h.

descent कुलीन f (अ Pañ 4.1.139) Mn, Yājñ, etc—of h. des-

cent उद्गम Heat of h. family उद्गमः कुल of h. place

उद्गमः स्थान one who exacts h. interest वाद्गुषः MBh, वाद्गुषी

m Vās, Mn, Yājñ one who has lost h. rank गतश्रीक MBh 3.267.

17 one who sacrifices on h. places पृष्ठयज्वन m RV one

whose shoulders are h. enough to meet horns विषाणानामितस्कन्ध

on high 1 II अध्याधि ind KātyŚr उच्चैस्तमाम् ind

प्रवाहुकम् L ind (g स्वरदि) बृहत् ind RV.

on the high road अधिरथम् ind 'people of h. rank'

शिवोभाजः to purify in a h. degree पवित्रतरी कृ Kād

relation to h. object परमार्थि (ई) Samk, BhP, Kull requir-

ing a h. degree of prudence and resolution नयसाहसौ नतिमत

Pānc3.264 to sanctify in a h. degree पवित्रतरी कृ Kād stand-

ing in a (h.) place स्थानस्थित Kāv taking a h. position

उत्कृष्ट

very very high 1 I उच्चैस्तर महान्त SarngP

प्रातुङ्ग Kav, Kathās, MārkaP.

1 II अट्ट ind L — अभैकष (Pān 3.2.42) Kād.

a very high mountain पर्वतराज m Karand the wife of

a h. official महामात्री W.

high-born 1 I महाकुल mfn RV, Kām, etc .

1II महाकुल mf (आ) n L, महाकुल . — महाज mfn

h.-born girl कुलपुत्री Pāṇ 6.3.70, Vārtt 9 h.-born maiden

कुलदुहितृ (Pāṇ 6.3.70, Vārtt 9) f Kāranda x virtuous h.-

born woman कुलबालिका L, कुलपालिका .

h.-bred virtuous woman 1 I कुलनारी Hit.

higher adj 1 I ^{११} उच्चस्तर — उत्तर RV, AV, TS, ChUp,

Ragh, etc — ऊर्ध्वम् ind (with abl) AV 11.1.9, SBr 12, Kātysr,

MBh, Mn, etc.

1 II अतितराम् ind (compar of अति) (with abl) SBr

etc — ^{११} उच्चस्तरम् in Āp — उदाहिततर SBr 7.5.1.38 —

वर्षाधिम x RV, AV, VS, Br.

anything placed h. ऊर्ध्वम् (with abl.) L being h.

ऊर्ध्वम् Susr 1.82.8 being h. than अभ्युच्छ्रयवत्

(.abl.) MBh 3.11699 to grow h. than अभिपृष्ट

(acc) RV, AV, etc h. and h. उपर्युपरि — उत्तरेतर

उत्तरोत्तरम् ind MBh, Hit, Susr, Gaut, etc h. and lower उत्तराथर

SB̄r — परापर MBh, Kāv, etc h. and ~~low~~ low r degree

परापरता, परापरत्वम् a h. caste जात्युत्कर्षः Yājñ 1.96 —

वर्णज्यायस् Apast h. in rank तेजीयस् (compar) BhP

3 f 10 h. part ऊर्ध्वभागः Heat, Comm on Pān h. place

रथलतरम् Lōty h. than परः ind (as prep with

acc) परः ind (with instr) h. than a man परः पुरुष

Sāṅkh'Sr the h. the more यथाक्रमेण ibc Kād. ~~indica dxxxxxxx~~

in a h. degree 1 I सुतराम् ind MBh, Kāv, etc —

भूयस्यामात्रया ~~Lalit~~ Lalit.

in a h. degree 1 II साधीयम् (ind.) Āpast, 'Sis _____

सुष्ठुतरम् indJatakam .

of h. value than life परप्राण Kathās pronounced

with a h. accent उच्चैस्तरम् ind Pāṇ standing h. उपरि —

शाशिन Comm on TPrāt the state of being h. उपरिभावः

Nir still h. उत्तरतर SvetUp (with Buddhists) training

in h. knowledge अधिप्रज्ञाशिक्षा Dharmas 140 (with Buddhist)

training in h. morality अधिशीलशिक्षा Dharmas 140

training in the h. learning अधिप्रज्ञाशिक्षा Dharmas 140

training in the h. thought अधिचित्तशिक्षा a woman

belonging to one of the h. castes वर्णिनी

~~Vaa~~ Vāgbh.

highest adj 1 I उत्तम — मूर्धन्य Inscr — परम

f (आ) — उपम f (आ) .

1 II नैष्ठिक f (ई) MBh, Kāv, Pur — पर f (आ)

RV, etc — परमक f (इका) MBh, R, etc — परमात्मक

f (आ) MBh — परमैष्ठिन AV, etc — परिनैष्ठिक f (ई)

MBh — वरिष्ठ Br — वरिष्ठ RV, Br, BhP.

considered as the h. परमात्म्य R elevated to the h.

pitch धाराधिरूढ Kathās 6.62 elavated to the h.

point धाराधिरूढ Kathās 6.62 having no h. possible

number अपराध्य Āp'Sr having that as one's h. aim तत्पर

f (आ) ŚvetUp 1.7, Mn, Yājñ, MBh, etc having that as one's

h. object तत्पर f (आ) ŚvetUp 1.7, Mn, Yājñ, MBh, etc

the h. advanage परार्थः MBh h. aim परमता ŚBr h. and

lowestst परावर f (आ) MBh, Pur, etc the h. being

पुरुषोत्तमः MBh, Kāv, etc (lw 91, n 3 etc) the h. being

without a second परमादृतः Garuḍa P h. condition मनुष्य-

धर्म (with उत्तर) Divyāv .

h. degree 1 I परता Bhashap, Rajat परम MBh.

1 II निर्युति f Rajat समापना MBh.

the h. degree of आहुम्बरः ifc Uttarar, Kathās, Bālar

h. degree of intoxication परमदः SārīgS the h. deity

परदेवता ApSr, Sch h. end परमता SBr of h. fame

हपमभवस the h. happiness परोवरीयस n ChUn h.

in caste वर्णज्यैष्ठ f (आ) Hit 4.21 (v. 1.) ~~h~~ h. in

quality पराध्य f (आ) Br, ChUp, MBh, etc h. in rank

पराध्य f (आ) Br, ChUp, MBh, etc the h. interest परार्थः

MBh the h. knowledge अधिवित्तानम् the h. limit अवसान-

भूमि f Kād the h. limit of excellence गुणसंस्कारः

R 5.85.5 the h. Nirvāna (with Buddhists) परनिर्वाणम्

Sarvad the h. number (100, 100 billions)

परार्थः, परार्थम् VS, TS, MBh, etc h. of all परमपरम्

BhP the h. of the 7 worlds सत्यलोकः BhP, Pāncar, etc

the h. part शैखरः (mostly ifc) Rit, Caurap, Dhūrtas

h. part विष्णु f RV, VS, PāncavBr, Āsvār the h. part of

anything मूर्धन m (Un 1.158) RV, etc — शिरस

n MBh, Kāv, etc h. part of heaven गगनाग्रम् W the h. ^a prt

of the body उत्तमकुम्भम् Mn, MBh, Bhag, Susr, Mricch, etc the h. pitch

काण्डा Kum, Daṣ, etc.

the h. point 1 I कौटि f Pañcat, Ratnâv, Saṁvad

प्राग्रम् Nir परिनिष्ठा MBh, Kap.

1 II द्वारा निर्व्यूढि f Rājat परमम्

MBh, etc परम् MBh.

the h. point of the ecliptic above the horizon त्रिभौनलग्नम्

Sūryas 1, 8ch .

the h. position 1 I परमपदम् W परमता

मुख्यता, मुख्यत्वम् MBh, ..., etc.

II परपदम् Mahan पारमपदम् AitBr, MBh, Pur

the h. possible knowledge केवलज्ञानम् Jain केवलम्

केवलज्ञान h. rank परमता ~~h. rank~~ — मुख्यता, मुख्यता

MBh, R, etc the h. state परमपदम् the h. (tone)

उत्तम Ā-svSr, KatySr the h. voice वागन्तः KatySr

holding the h. rank among यक्रवर्तिन् (gen or in comp)

Kum 7.52, Git 1.2, Kathās 1.20 in regard to the h. object

प्राधान्येन, प्राधान्यात्, प्राधान्यतः

ind Nir, MBh, Hariv, etc,

in the h. degree 1 I भूयिष्ठम् ind Ragh — परमम्

ind MBh, ~~Ex~~ Kav.

1 II उत्तमम् ind R — उपमानम् ind RV 5.34.9, AV 8.3.

65,SV परमतः ind MW सर्वथा ind MBh, Kāv, Hit .

keeping the h. position कूरस्थ common SBr 1.4.2.4

a member of one of the three h. castes अभजन्मन् m L

a member of the ^{h.} ~~highest~~ caste वर्णश्रेष्ठः R not being on the

h. point वितुङ्गभाग VarBrS not concerned with the ~~h.~~ h. tru-

-th अपारमार्थिक f (ई) one to whom the Sabhā and

Aranyaparvan (of the Mahābhārata) are the h. point सभारण्य-

वितुङ्गवत् i MBh one who has reached the h. age

परायुस m BhP one who has reached the h. limit (of a vow)

गतपार MBh 5.1251 on who knows the h. truth परमार्थविद्

m W relating to gods who are in the h. place (in the sky)

^{११} भौतिक Nir the sine of the h. or the central point of

the ecliptic at a given time दृग्गति f Āryabh, Sūryas.

highly brave 1 II उदारविक्रम mfn Kam.

h. celebrated श्लाघिषु mfn BhP h. cultivated परिपक्व

mfn SaddhP h. distinguished महाभाग mf (आ) n mostly of

persons and frequently in address) Mn, MBh, Hariv, etc h. es-

teemed बहुमानिन् mfn MBh h. intelligent उदारधी mfn R, Susr,

Ragh, etc उदारमाते mfn Ragh h. pleased चनमुद्

mfn Caurap h. prized गुरुकृत mfn Bhartr (SaringP) h. renow-

-ned उपमश्रवस् mfn h. valued परिप्रीत, परिप्री

mfn RV h. wrought speech (such as the Sanskrit language as

opp. to the vernaculars) संस्कृत mfn thought h. of

सम्भावित

mfn MBh, Kāv, etcto value h. पुरो धा,

पुरोदधाति

RV, etc.

high-minded 1 I उदारचेतस् mfn — महानुभावmf (आ) n Ratnāv, Kād, — महाशय mfn AshtāvŚ, Hit,Kathās, etc — मानिन mfn MBh, Kāv, etc.1 II उद्धतमनस् mfn, उद्धतमनस्क mfn L — उद्धि-वत्तयतस् mfn Kathās 32.73 — शृङ्गमात mfn RV — महात्मन

mfn Mn, MBh, R, etc — महामनस mfn RV, MBh, R, Śis.

h.-minded by nature स्वभावोन्नातभावः mfn Hariv.

h.-minded (said of Indra) महिमति mfn (only in voc

महेमत) RV very h.-minded सुमहामनस mfn MBh.

high-mindedness 1 I मनस्विता Kir.

1 II मनःसमुन्नाति f R — माहात्म्यम् MBh, Kāv, etc.

absence of h. अनुत्सकः .

relative highness 1 II बलाबलम् Mn, Yājñ, Kav, etc.

high-peaked 1 I तुङ्गशखरं L.

high-shouldered 1 I महाध्व mfn MBh, Kathās also महाध्व

Bharat — बहुमुख्य mfn Pāncat.

high-shouldered 1 I महारक्थः W.

high-soaring words 1 II वाक्पुष्पाणि Hariv, Kathās.

^{souled}
high-sailed 1 I महात्मन् mfn Mn, MBh, R, etc.

1 II महात्मवत् mfn Kām.

high-sounding 1 II ह्य mfn Bhartr, VarBrS.

having a h.-sounding name डम्बरनामन् mfn Mālatīm 1.

$\frac{4}{5}$

h.-sounding words शङ्खडम्बरः Sāh.

high-spirited 1 II शूरण mfn RV 1.163.10, ^{तेव क शील} ~~वे क~~

Say शूरण mfn RV.

not h.-spirited 1 II अमहीयमान mf (आ) n RV 4.

18.13, PBr.

h. spirited (as a horse) वृषयु mfn RV. h.spiri-

ted (Indra-Varuna) तुविशुष्म mfn RV 2.6.8.

highway n 1 I महापथः (ifc f आ) AitBr, Gaut,

Apast, etc — रथवर्त्मन n R, Ragh.

1 II उपनिषद् रः L — वेद्वन m PāncavBr, Lāṭy

रथ्या Yājñ, MBh, Kav, etc — वीवथः, विवथः L —

संसरणम् L.

the king's h. राजमार्गः Mn, MBh, etc — राजपथः

(ifc f आ) Hariv, R, etc.

a highway-man 1 I पारिपन्थिकः

L (Pan̄ 4.4.3.6).

1 II सारणिकदनः

L.

hilarity 1 II मयः RV, etc.

hill n 1 I ^{११}उपरीलः Hcat शीलः (ifc f आ) Mn, MBh

etc.

1 II गण्डिका (Sch) MBh 6.230 and 282 गिरि m

(ifc Pan 6.२४ 2.94) RV, etc पर्वतः RV, etc समुच्छ्रयः

MBh सानुमत m Kāv, Rājāt ,

a h. at the foot of a mountain ^{११}पादशीलः L पादः

MBh, Kāv, etc a h. forming a boundary ^{११}सतुशीलः BhP the h.

Maina नीलः L the ridge of a h. ककः, कटकम्

the side of a h. ककः, कटकम् situated on a h. पर्वतश्च

mf n MBh a wild h. tribesman ^{११}शीलाटः W making hills(?)

गिरिका L snowy range of h. श्वेतगिरि m Cat the

Vindhya h. विन्ध्यशाल० MW the Vindhya range of h. विन्ध्य-

गिरि m Vas without h. अपर्वत, अर्धवर्तीय mfn R .

a hill-fort 1 I गिरिदुर्गम् Mn 7.70d, MBh.

hillock n 1IU वप्रः, वप्रम् MBh, Kāv, etc.

1 II वप्ती MW.

a h. in a garden क्रीडापर्वतः Kād, क्रीडामहीक्षः Ratnāv

4.14. क्रीडापर्वतकः Kād a h. thrown up by moles

वल्मीकः, वल्मीकम् (६ अर्ध्यादि) VS, etc a h. thrown up

by white ants वल्मीकः, वल्मीकम् (६ अर्ध्यादि) VS, etc.

a hill-spot 1 II शिरवरिन् m L.

hilly adj 1 I पर्वत ऋ (५) ५ MBh, Hariv, Pur.

1 II प्रवत् RV.

having a fine hilt (as a sword) and of noble race 1 II

सिद्धिः mfn Sis.

a h. (of a sword etc) 1 I मुष्टि m f Kāv, Kathās

— हसक m MBh, R, Hariv, Ragh.

1 II तालः (Siddh napuns 25, Sch) L, तल — हसक

m L.

an ivory h. (of a sword) दन्तपालि f Vāsav 487.

making hilts of swords हसक mfn g आकर्षादि .

him 1 II सीम् ind RV.

belonging to h. तदीय mfn (Pān 1.1.74, Kās') MBh 8.675,

R 3.21.35, Ragh, etc — इदमीय mfn Naish coming from

2 h. तदीय mfn (Pān 1.1.74m, Kās') MBh 8.675, R 4.21.35,

Ragh, etc directing one's eyes and mind on h. तत्रयक्षुर्मेनम्

mfn Gaut 1.47 relating to h. तदीय mfn (Pān 1.1.74, Kās')

MBh 8.675, R 4.21.35, Ragh, etc.

the Himālaya 1 I हिमक्षमाधरः VarBrS, हिमागः L, हिमभूभृत

m Mār̥kP, हिमवत् m AV, etc, हिमशिरवरीन m Vcar, हिमशैलः

Cat, हिमाचलः, Śis, Kathās, Mār̥kP, etc, हिमचलेन्द्रः Kathās.

belonging to the H. ^{११}हिमवत् mf (ई) n AV, etc

हिमवत्प्रभव mfn R born in the ~~xi~~ H. mountain हिमज

mfn W bred in the H. mountain ^{११}हिमवत् mf (ई) n AV, etc

coming from the H. (as pearls) ^{११}हिम mfn MBh, VarBrS.

daughter of H. 1 I हिमशैलजा L, हिमशैलसुता Prab,

हिमाद्रिजा

MW, हिमाद्रितनया Kavik.

1 II ^{११}शैलाधिराजतनया Kav — रथावरराजकन्या

Kum.

flowing from the H. mountains ^{११} हिमवत mf (इ) n

AV, etc formed by the H. दुहिनिगिरिमय mfn Prasannar 3.30

growing on H. mountaing ^{११} हिमवत mf (इ) R AV, etc the

H. mountain हिमाद्रि m Kāv, Kathās, etc, हिमाद्रः L, हिमगिरि m ŚaK,

ŚarṅgS, Kathās, etc, हिमधरः Cat, हिमप्रस्थः L the H. chain of

mountains हिमवन्मखला Uttamac the H. range of mountains

हिमाद्रयः Bhag, Kāv, etc the inhabitants of the H. moun-

tains ^{११} हिमवातिकारः m pl MBh — ^{११} हिमवताः m pl MBh, Hariv

produced in the H. mountain हिमज mfn W produced on the

H. हिमशैलज mfn Yājñ

relating to the H. (as pearls)

९९ हम mfn MBh, VarBrS to represent the H. हिमाद्रौ Nom

Cat situated on the H. ९९ हिमवत mf (ई) n AV, etc snow-

mountain the H. तुहिनक्षितिभूत m AlamKārav, तुहिनक्षमाभूत

m Kathās124 तुहिनगिरि m Kād, Pañcat (v.1.)

तुहिनशैलः Hcar 8, तुहिनाचलः Kathās, Dev, तुहिनाद्रि m Ragh

8.53, Kathās 73.82 the town on the H. हिमवतपुर Kum.

one whose thoughts are returned upon himself 1 I प्रत्यक् —

येतना

Yogas.

4 hind 1 II एता MBh 3.8384.

(a skin) doubled by (bending) the hind-foot (inwards)

1 I पश्चात्पादद्विगुण mfn KātyŚr (a skin) folded double
by (bending) the hind-foot (inwards) पाश्चात्पादद्विगुण
 mfn KātyŚr.

mfn KātyŚr.

the h. foot of an elephant अपरः Sis a h. hoof

उपशफः Sāy on TBr 2.6.4 h. most जयन्य mf (आ)nr

(g दिगादि in comp Pān 2.1.58 ifc g वर्गादि) AV 7.74.2,

VS, TBr, AitBr, etc h.-part पश्चाद्भागः L पश्चिमार्धम्
पश्चिमार्धम्

Var the h. prt of a dog अपरः Pāncat the h. part

of the body अपरकायः the h. quarter of an elephant

अपरा L the h. quarter of an elephant अवरा L, अपरा

q. v. the h. thigh अपरसक्थम् ^{ŚBr} the h. thigh of an

elephant अवरम् (ifc) f आ L a part of a horse's

h. quarter near the anus गृद (गृद ?) TS 7.५ 1.19.1 a

h. wheel अनुष्यन्दः ^{ŚBr}.

hinder adj 1 I पश्च only ibc or ind — पश्चिम

f (आ) * Gr'SrS, Mn, MBh, etc — पाश्चात्य, पाश्चात्य f (आ)

MBh, R, Pañc.

1 II अवर f (आ) RV, etc.

being on the h. parts भसद्य AV having a white

h. part (said of the body) शुक्लापर Kāty'Sr having the h.

parts directed downwards निभसद् TāṇḍyaBr having white h.

parts शितिभसद् Kāth, TS the h. breadth पश्चात्तिरिक् -

प्रमाणम् Kāty'Sr, Sch.

the h. ^{part} ~~part~~ 1 I पृष्ठभागः Kāv — पश्चार्थः SBr,

GrSrs, MBh — जघनः (RV 1.28.2, 5.61.3, 6.75.13), जघनम्

(AV 14.1.36, TS 2, TBr 2, etc) — पुच्छः, पुच्छम् (ifc f

आ, ई) AV, etc.

1 II अन्त्यार्थः Malatim — जघनार्थः जघनार्थः

TS 2.6, AitBr 3.47, SBr 1.3.8.10. ~~the~~

the h. parts of a chariot रथजङ्घना Laty the h. part

of a car रथोपस्थः AV, Br, etc, रथोद्गृहः MW the h. part

of an altar जघनः (RV 1.28.2, 5.61.3, 6.75.13), जघनम्

(AV 14.1.36, TS 2, TBr 2, etc) Śulbas 3.52 the h. ~~part~~ prt

of an animal कबलि f L the h. part of anything पूष्ठम्

(ifc f आ) RV, etc the h. part of the body पराङ्गम्

Kav ~~xx~~ विग्रहावरम् L the h. prts परिधायः

(L) the h. parts रमणम् (ifc) L भसद

f RV, AV, VS, Br, Gr'SrS (esp. of a woman) नितम्बः

mostly du, ifc आ the h. side पश्चात् 'SBr, Gr'SrS, MBh

one whose ^{h.} ~~hind~~ parts are towards the sun पश्चादित्यगुद Su'sr

situated on the h. parts भसद mfn AV.

hinder vb 1 I प्रतिरुध्, प्रतिरुणद्धि, प्रतिरुन्धे, प्रति-

रुन्धति, प्रतिरुन्धते TS, Br, etc — निवृ caus निवारयति, निवार-

यते MBh, Kāv, etc — उपरुध्, उपरुणद्धि, ~~उपरुन्धते~~

उपरुन्धे, उपरुन्धति, उपरुन्धते (also उपेरायति)

R 7.74.7) MBh, Mn, ŚaK.

1 II अनुवृ caus अनुवारयते — अन्तर्यम्

RV 10.102.3, VS, TS — अवकाशं रुध् Megh — तिरय

Nom तिरयति Mālatīm 1.35, Ratnāv, etc — निरुध्, निरु-

णद्धि, निरुन्धे RV, etc — परास्तम्भ, परास्तम्भ्नाति ŚBr

— परिरुध् (only ind p परिशोधम् TBr, परिशोधय

kpr) — परिगृह्णा, परितिष्ठति, परितिष्ठते

RV, etc — प्रबन्ध, प्रबध्नाति SBr, etc — विपद्य

विपद्यते Kaus' — विरुध, विरुणाद्दि R

— विहन्, विहन्ति MBh, R, etc — वृ cl 5 9 1

वृणोति, वृणुते, वृणाति, वृणीते, वरति, वरते RV, AV, Bhatt —

वृ caus वार्यति, वार्यते MBh, Kav, etc — संनिरुध

संनिरुणाद्दि MBh, Hariv — संनिवृत् caus MBh, R —

समावृ, समावृणोति, समावृणुते MBh — सिध cl 1 (Dhātup 3.11)

सैधति (later also सैधते) RV, Kaus' — स्कुम्भ

cl 5 9 स्कुम्नोति, स्कुम्नाति — हन् cl 2

(Dhātup 24.2) हन्ति (rarely हते and cl 1 हनति

Ved also जिघ्नति, जिघ्नते) Rājat.

1 III पष cl 1 पषति, पषते (v.1. for स्पर्श

~~Dhātup~~ Dhātup 21.22) cl 10 पषयति Dhātup 33.10

स्पर्श cl 1 स्पर्शति, स्पर्शते Dhātup 21.22.

to h. greatly समुपरुध्य, समुपरुणद्धि.

~~to be hindered~~

to be hindered 1 II वृ pass क्रियते

RV, MBh

समुपरुध्य pass समुपरुध्यते

MBh.

hindered adj 1 I प्रतिबद्ध Mallin — अवरुद्ध

Sak, Sah — वारित MBh, Kāv, etc. —

1 II उपरुद्ध R — निवारित MBh, Kāv, etc — विग्र-

धित्य Susr — विनिवारित W — विरुद्ध Bṛkx

R, Kalid, etc — संरुद्ध — संविधित Amar — सक्त

h. by संकुल f (आ) (instr) VarBrS, Hit.

not h. 1 I अरुद्ध .

h. for a moment क्षणविधित Ragh 12.53

h. in its course (as a thunderbolt) प्रतिबद्ध प्रसर

to 1

to be h. 1 I प्रतिबध्य ~~मनि~~ L.

1 II निवर्तनीय ~~मनि~~ MBh — निषेध्य ~~मनि~~ Yājñ.

not to be h. 1 I अरोध्य ~~मनि~~ — अवशिष्टव्य

hindere n 1 I प्रतिबन्ध m.

1 II परिबाध f RV.

one who hinders निहन्ति m Vikr, Susr.

hindering adj 1 I प्रतिबन्धकारिन् W — विघ्नक (ifc)

Vet, विघ्न — बाधक f (इका) MBh, Pur — अवरोधिन्

(ifc) Naish.

1 II ^{अवरोधक} ~~अपरोधक~~ L — अपरोधक MaitrS — निरुन्धत

Śak — निरुन्धान RV, AV, ŚBr, MBh, etc — निरोधक

(ifc) MBh, etc, निरोधन Suśr — निरोधिन् Suśr — परि-

पान्थिन् — परिष्ठा — प्रतिरोधिन् — प्रतीप

f(आ) BhP, MBh, R, etc — प्रतीपक BhP — विरोधिन्

Gobh, Mn, etc — स्तम्भकार (prob) MW.

hindering from निराकरि ण्णु (abl) Rājat not being hinder-
ed

अनिर्वप्यमानः ^{Sāṅkhya}Br hindering the operation of व्यापारोद्दिन

^{Sak.} |

hindering n निवारः — निवारणम् MBh, Hariv, Suśr.

Pañc, BhP — निषेधः Yājñ, Var, Suśr.

having the hindermost foremost 1 II अवरस्पर

mfn

VS 30.19.

hinderance n 1 I विघ्नः (ep also विघ्नम्) Kauś, Yājñ.

MBh, etc प्रतिबन्धः Kalid, Śamk अवरोधः Suśr, etc.

1 II अन्तरयः ApŚr अवरोधः निवरणम्

ŚaddhP परिघः Ragh, Kathās परिबाध f RV

पर्यवरोधः L प्रतिघः प्रतीघातः Mn, MBh

etc — प्रतिशब्धः AitBr, Vait — प्रतिशब्धः Ragh — मन्थरः

L — मारः Vās — विशेधः Gaut — व्याक्षेपः MW

— व्याघातः R, VārBrS — व्यासेधः VP — संशेधः

Yājñ, MBh, etc — हलम् L.

no hindrance 1 II अविघातः APrāt, Sāṅkhyak, etc being

a h. रोधन mf(इ) n W having h. संशेध mfn MW not offer-

ing h. अगतिस्कन्ध mfn SāṅkhBr 'to put a h. विघ्नं चर cl 1

परति rarely चरते MBh relation to a h. औपरोधिक mfn L

without any h. from निर्विघ्नम् ind (in comp) Jātakam with-

out h. विनीवरण mfn Buddh free from all h. निर्गन्ध mfn BhP.

4 Hindu (more properly Hindū) 1 I हिन्दु m.

the Hindu religion 1 I हिन्दुधर्मः MW.

Hindūstan (properly restricted to the upper provinces

between Berares and the Sutlej) 1 I हिन्दुस्थानम् Cat.

Hingcha Repens 1 I शङ्खधरा Madanav.

1 II जलब्रह्मा L — तिवत्तपर्वन् f L — त्रिवृत् पणी

L — फेनिका L — मत्स्याक्षी L. ~~///~~ ~~///~~ ~~///~~

L — L.

hinge n 1 II संधि m (exceptionally f) Ts, Āpast,

MBh, etc.

Hingtsha repens महाकन्दः मही L माची

मोची L रोची L विषद्वी (only L).

the plant Hingtsha repens आचारी L.

coming from Hingulā 1 II ^{११} हङ्गुल mfn Vāmp.

derived from Hingulā ^{११} हङ्गुल mfn Vāmp.

hint vb 1 I उपन्यसु, उपन्यस्यति Kir, Kāvyaṣr.

to hint at 1 I ध्वन caus ध्वनयति Mricch, Comm

उपक्षिप्, उपक्षिपति Sāh, Mricch, Daś.

1 II समाक्षिप्, समाक्षिपति, समाक्षिपते Mricch, Sch.

to hint to आक्षिप्, आक्षिपति Pāṇ 6.3.34, Siddh,

Sāh, etc.

hint n 1 I दिश f Susr, Sāh, Schol द्वानि m

Sāh.

1 II इङ्गः L इङ्गितम् उपक्षेपः Sāh,

Kathās, Dāsar, Viddh etc उपक्षेपणम् उपन्यासः Sāh उपन्यासः

छेवतोक्ति f Viddh 2.5, Sinhās Introd ⁵⁴/₅₅.6.1, Kuval

नालिका Kam 5.51 मनोरथः (ifc f आ) Sāh संकेतः

Kathās, Gīt समयः (ifc f आ) W.

containing a hint द्वानिप्रत mfn.

hinted 1 I adj सूचित MBh, Kāv, etc.

hinted at उपन्यस्त Yājñ, Śak 200.2, Hit only h. लेशोक्त

Suśr.

hinting at 1 II आक्षेपक mfn Nyāyam — आक्षेपिन्

mfn ifc Sah — लक्षक mfn Sah.

hinting n 1 II आक्षेपः Sāh, Daśar, etc.

hinting at ध्वननम् Sāh — समाक्षेपः Sāh the h. of a

matter by those behind the curtain पूरिका Daśar 1.58 & 61,

Sāh, Pratāpar.

hip n 1 I करि करी f MBh, Mn, Suśr, etc, करितरम् L,

करीक ifc — स्मिन् f ŚāṅkhGr, Mn, MBh, etc —

शोणीफलम् Col.

1 II उपस्थः, उपस्थम् — करः MBh — करिक

ifc Suśr, करि — करिका MBh — करीरकम् Śis

13.34 कृत्स्नम् W कोलः L दाटिकम् L

तः L मध्यस्थलम् (1fc f ई) L रशनापदम्

L वन्दनी (only L), कटी वासौभृत (gender unknown)

VarBrS स्तुका Nir 11.32, जघनम् .

borne on the hip कटिरथ mfn HParis' (an infant)

carried on the h. अङ्गभाज् mfn.

the hip and loins 1 Lजघनः (RV 1.28.2, 5.61.3, 6.75.13),

जघनम् (AV 14.1.36, TS 2, TBr 2, etc) श्रोणि f (L also

m, mostly श्रोणि du, 1fc श्रोणी for श्रोणि RV, etc श्रोणिफलम्

श्रोणिफलम् L.

1 II ककुद्मती L — कटः

— कटस्थलम् —

कटिशीर्षकः W — कलत्रम् L.

the hip (as projecting like a head) कटिशीर्षकः L the h.

(of a man) प्राथः Bhpr.

the hollow above the hip 1 I कौडः W, कौडम् (in later

language) L — कटिकूपः L.

1 II कटिशीर्षकः W.

the man's hip पुरकरी L the part above the h. उत्सङ्गः

MBh, R, Suśr, Pañcat, etc reaching to the h. रश्मिः क्वा mfn

HirP a woman's h. स्त्रीश्रीणि f Suśr anything to protect the h.

करित्रम् Bhp 6.16.30 both h. श्रोणि युग्मं Pancar down the register

region of the h. भसद् f (with आ) except the h.

श्रोणि वर्जम् ind MW from the h. श्रोणितः ind VS.

having beautiful hips I सुनिताम्बिनी Sukas

सुजघन mfn Hariv, Hcat सुश्रोणि mf (ई) n MBh.

1 II नितम्बवत् mfn Vikr, Gīt नितम्बिन् mfn

Kālid नितम्बा Pancar.

having Bimba-like round hips नितम्बबिम्ब mfn MW having

fine h. वरारोह mf (आ) n MBh, R, Bhp having large h.

बृहज्जघन mfn MW (a woman) having large h. and buttocks

महाकरितरश्रोणी MW (a woman) having stout h. जघनविपुला

having stout h. जघनिन mfn Hariv 9547 having strong h.

श्रोणिमत mfn MaitrS having swelling h. विपुलश्रोणि mf(ई)

n MW, विपुलश्रोणीभर mf(आ) n Amar having swelling h. and

breasts पीनश्रोणिपयोधर mfn Nal the h. (as the place of the

girdle) मेखला (ifc fआ) L the hips and loins श्रोणी

a pair of h. श्रोणियुग्मम् Pancar the the region of the h. भस्त्र

f ApSr, Sch, करिप्रदेशः the-region-of-the श्रोणिप्रदेशः BhP

नितम्बरशली round h. श्रोणिविम्बम् Kālid the slope

of the h. श्रोणितटः BhP the two cavities immediately above

the h. रताम्बुके n du, L the two deep ~~ix~~ places immediate-

ly over the h. रताम्बुके n du L a woman's h. रोधस् n

BhP a woman with large and handsome h. नितम्बिनी Kālid,

Bhartr woman with large h. विपुलजयना MW.

1 II आरौह in नरारौहा "having beautiful hips"

— काञ्चीगुणस्थानम् Kum 1.37, Vām 16.3, काञ्चीपदम् L

— काञ्चीपदम् L — त्रिकम् Hariv, Pañcat, Suśr —

मेखलापदम् Kathās — श्रौणिका Pañcar.

the hip-bone 1 I श्रोणिफलकम्, MW.

1 II कुरुफलम् Yājñ 3.87.

a particular part of the hip-bone कटीकतरुण n du Susr.

Hipeocercis serrata 1 II क्षीरकज्जुकिन् m L, ~~क्षीर~~

क्षीरीडा.

the hip-joint 1 II माल्यक्रकम् L.

hippology 1 I हयशास्त्रम् MBh, हयशिक्षा MatsyaP.

hippopotamus n l I करियादस् n W .

a particular kind of animal (prob a female hippopotamus)

शुण्डा L.

hire n l I भारः, भारम् L, भारकः Aryav — मृति

f Mn, Yājñ, MBh,

l II आवि m Ap — कर्मण्या L — निष्कयः Mn, MBh

etc — पणः (ifc f आ) MBh, Mricch, Kathās —

परिक्रयः KātyŚr, Sch — भरणम् MBh — भरणम् (also

भरण्या) L — भर्मम, ^{भर्मण्या} L — भित्त L — भृतिका

Divyāv — भोगः L — वस्नम्, वस्नः L — विद्या L

— निरहिणी W — वृत्ति f Pañcav, वृत्तिक, वृत्तिन् (ifc)

MBh, Kāv, etc — वेचा L — वेतनम् Mn, MBh, etc,

वेता L — हात्रम् (?) L.

hire of prostitution भोगगुच्छम् W not receiving h.

अभृत mfn Mn 8.231, अभृतक mfn MBh 7.4463 ~~received~~

received as h. पणकृत mfn Heat teaching the Veda for h.

भृत्याध्यापनम् Mn 11.63 (~~vol 2~~ l. भृत्याध्यापन) working for h.

कर्मण्यकृत mfn L — कर्मण्यभुज mfn L, कर्मण्यभुज mfn L.

hire vh 1 I भरcaus भाटयति L — भर cl 1

भरति Dhātup 9.20 — परिक्री, परिक्रीणीते (Pan 1.3.1)

really more frequent in P SBr, SrS.1 II अवक्री only अवक्रीणीते — भृ cl 1(Dhātup 22.1) भरति, भरते, cl 3 (25.5) बिभर्ति, बिभृते, cl 2

भृति MBh.

CCS hired adj 1 I परिक्लृप्त MBh.

1 II भृत Mn, MBh, etc — भृतक .

a hired labourer 1 I भृतकः Mn, MBh, etc — भृतिकर्मक

ApGr, Sch, भृतिभुज m L.

1 II भृतः Yājñ, Sch.

hired servant भृतः Yājñ, Sch learning from a h.

teacher भृतकाध्ययनम् Pāyāśc one who may be h. (as an assas-

sin) कृत्य ~~महा~~ Rājat 5.247 to be h. भर्तव्य ~~महा~~

VarBrS.

hireless adj 1 II निभृति L.

hireling n 1 I भरण्यभुज m L — कर्मण्यकृत mfn L

— भृतः mfnxxxk Yājñ, Sch.

1 II पौरुषेयः SaddhP — भरतः L — वैतनिकः

hiring n 1 I परिग्रहणम् Pān 1.4.44.

1 II वेतनदानम्

Pān 1.3.36, Sch.

his adj 1 I तदीय

(Pān 1.1.74, Kās') MBh 8.675,

R 4.21.35, Ragh, etc — स्व f(आ) .

His (or Your) Highness there ततोभवत् m Pān 5.3.14,

Kās' h. like तद्विध f(आ) Suśr 1.34, Ragh 2.22, Kum 5.73,

Mālav 'H. Majesty' देवपादाः m pl Pānc 1. $\frac{111}{112}$, etc, देवपादमूलम्

Prab 2. $\frac{24}{25}$.

